
ГОДИНА II.

— 1872 Юній 15 —

КНИЖКА 18.

ЕДНА СЪЖЛКА НАПРЪДЪ

— 0 —

Ако оставимъ областта на догмытъ и на ученіето и прѣминемъ въ областта на черковното устройство на христіанското общество, ний ще намѣримъ същото, и по голѣмо още, подчиненіе на вѣмето и на неговитѣ нужды. Отъ първоначалната черква до нынѣшното устройство на руската или вселенска черкова има голѣмо растоянне. Христіанскитѣ общини на първитѣ вѣкове съ единственнй догматъ — дохожданіето христово, съ единственнй обрядъ — братскитѣ трапезы, разнятъ твърдѣ много отъ голѣмытъ христіанскы общини на днѣшно вѣме. Тамъ постъпваніето е свободно, вѣрата дѣятелна, практиката проста; тука сичко е слѣпо подчиненіе, сложна практика, дребничева дисциплина. Тамъ владѣе равенството; тука са явяватъ на първо мѣсто прѣимствата на едно съсловіе, което са счита за хранител на вѣрата, като лава съ това да са разумѣе, че другитѣ съловія сѣ лишены отъ сила за разумнне на Божіето слово.

Тая разлика между първоначалната черкова и днешнитѣ излази отъ туй, че първоначално христіанството не е имало никакво черковно устройство, както не е имало и установены догматы. Трѣбаше по-напрѣдъ да са яви хри-

християнско общество и да порастне, за да са устрои въ черковата. Гоненіята въ Іудея распръснахъ ученицитъ Христовы и спомогнахъ за порастнуваніето на черковата. Нъ това поведе къмъ по-големо раздробленіе на черквата. Това безначаліе на първитъ вѣкове трѣбаше да са замѣни съ едно по твърдо и постоянно устройство, което да може да устои срѣщу раздробителнитъ вліянія на срѣднитъ вѣкове. Щомъ са умножихъ християнскитъ черковы, християнското общество усѣти нуждата да са покорн на единъ редъ по опредѣленъ и на едно тѣй да рѣчемъ по централно управление. Нъ трѣди това трѣбаше да са минатъ много посредствени стѣпала. Въ врѣмето на гоненіята служителитъ на черквата, епископитъ и други, останахъ пълны распорядители на черковитъ, защото общинитъ нѣмахъ ни врѣме, ни възможность да са занимаватъ съ черковнитъ си работы. Отъ тогава са почева широката власть на владыцитъ и мнѣніето, че водяніето на черковнитъ работы принадлежи само тѣмъ. Онова, което бѣше нужда на врѣмето, истълкува са като постоянна принадлежность на духовенството. И подырь толкози вѣкове и силны поборванія това мнѣніе са поддържа и до днесъ и са проявява въ сѣка дума на духовенството.

Другъ единъ обычай, изыкаятъ отъ врѣмето и слѣдов приврѣменъ, са е усилилъ въ оныя врѣмена и са е поддържалъ и до днесъ, когато неговый резонъ за сжществуваніе са е отдавна изминалъ. Ный говоримъ за неженяніето на горнето духовенство. Едно за да служатъ безпрѣпятственно на черковата въ тѣзи бурны врѣмена, друго за да улучятъ по-лесно спасеніето, нѣкои епископы сж са отричали отъ женитбата и сж прѣкарвали живота си въ дѣвство. Това доброволно самопожъртвованіе на нѣкои епископы са е обрнѣло на правило отъ вѣрата въ вселенскитъ съборы, като са е притурила на горнитъ причины и друга—да не са разсипуватъ черковнитъ приходи отъ пълновластнитъ и неограниченитъ черковны надзиратели и отъ тѣхната челядь. Така, врѣменната нужда са е зела отъ нѣкои за постоянно правило и неженяніето са поддържа и днесъ, когато владыцитъ сж ограничени откъмъ распореданіето на черковнитъ приходи и когато причината за страхуваніето сж са изгубили и са изгубвааъ отъ день на день повече.

Когато християнството стана господствующа вѣра при Константина Великий, епископытъ имахъ голѣма власть надъ вѣрнытъ. За да можатъ да са ползватъ отъ таявласть и да я употребаватъ въ ползата си, императоры-тъ счетовхъ за нужно да я сѣрѣдоточатъ въ рѣцѣтъ на нѣколко епископы, които тый издигахъ на по-горенъ разрядъ споредъ нуждытъ и исканіята на врѣмето и на политиката. Така са появи онази многосложна Иерархія съ патриарсы, митрополиты, архіепископы, епископы и прочая. До четвъртый Вселенский Съборъ раздѣленіето на черковнытъ области бѣше съвсѣмъ друго, нежели слѣдъ тоя съборъ. Въ това врѣме на царетѣ са пощѣло да има Патриархъ въ Цариградъ, така и станало. Чрѣзъ поддръжката на императорската власть духовенството придобило въ сила и значеніе, нѣ изгубило съвършенно своята независимость. Императорытъ не давали власть и почести туку тѣй за нищо: тый искали покорность, каквото иска днесъ Рускый царь отъ Рускый Синодъ и отъ рускытъ владыцы. Сичкытъ византійскы императоры поченахъ не само да устрояватъ християнското общество въ черкова по угодата си, нѣ и да догматизиратъ, да уреждатъ християнското ученіе по вкусовѣтъ си. За най-ясенъ примѣръ на това свѣтско вліаніе въ черковнытъ работы можатъ ни послужи повѣстелнытъ писма на императорытъ къмъ епископытъ за дѣлата на черковното ученіе и устройство. «Константинъ, великий и свѣтлый побѣдитель, на епископытъ въ Іудея. Аріѳъ трѣба да са покые съ бесчестіе.» Любопытно е писмото на тоя царь къмъ двамата противници въ Никейский съборъ, къмъ Атанасія и Аріѳъ. «Ты, Патриархо, испытывашъ твоитѣ священники, какво мысли сѣкы отъ тѣхъ върху единъ текстъ, или по-дорбѣ върху единъ празденъ въпросъ. Ты, священнико, прогласявашъ нѣща, за които не трѣбаше никога да мислишь и за които трѣбаше да мълчишь. Тука и запываніята и отговорытъ сѣ безполезны. Сичко това е добро само за упражненіе на ума или за прѣкарваніе на праздното врѣме, и не трѣба да достига до ушитѣ на простонародіето. . . . Простете са прочее помежду си както за неблагоразуміето на въпроса тѣй и за неудобствата на отвѣта.» Сынъ му Констанцій еще по малко са церемоніи съ владыцытъ. Той ги караше да правятъ постоянно съборы и да осуждѣ-

да въ Атанасіевото исповѣданіе, за да поддържатъ арианството. При едно съпротивленіе на Римскый Епископъ той му пише така : « Каква часть съставляваш ты отъ вселенната та смѣеш да земаш самичккъ страната на единъ злодѣецъ (Атанасія) и да разваляш тишината на държавата ? »

Таквози робско отношение на черковата къмъ императорытъ е за жалніе; обаче не трѣба да забравяме, че то е извикано отъ нуждытъ на врѣмето. За да въстържествува по лесно надъ язичеството, черковата трѣбаше да са покори на императорскый деспотизмъ. Така врѣмето прѣобрази христіанската черкова напълно. Който иска да разбере каквъ дългъ пътъ на промѣненія е прѣминало христіанството, нека сравни неговото състояніе при Іерусалимскый съборъ на апостолытъ съ днешното му състояніе. Пътя е много дългъ !

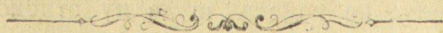
Сега догмытъ сж опрѣдѣлены въ най-малкытъ си подробности; дисциплината е устроена и изразена съ подробны правила. Христіанскытъ народы приличатъ на голѣмы войски, кои са движатъ по знака на своитѣ началници. Тежко и горко на оногози, който говори, мисли и са моли не по правилата на трѣбника ! Черковнытъ и гражданскы наказания са посипватъ на него отъ сѣка страна. Ума челоуѣческый чрѣзъ таквози устройство са сковава въ веригы и дълго врѣме остава недѣтеленъ; нъ така го е искало врѣмето. Съ промѣняваніе на врѣмената, той са пробуждава и захваща изново да получава своята сила. Той почева да изучава настоящето и прѣминалото и да съзира, че настоящето не е послѣдната стѣпка на челоуѣчеството въ общественный и религіозный неговъ животъ. Той са подига срѣщу врѣменното и устарѣлото въ черковата и почева да иска искорененіето му. Така са почева онова упроставаніе на черковното устройство, което са иска отъ сѣкждѣ и ксето придобива ежедневно новы привърженцы. Хората искатъ да отхвърлятъ сичко онова, което е врѣменно и несжщественно, за да са яви добротата и чистотата на онова, което е постоянно и сжщественно. Съпротивленіето не производа друго освѣнъ повече раздраженіе и по-голѣмы удары. То докарва друга крайность. Като не ще да върви съ врѣмето, на черковата

захваща да са гледа като на едно тежко брѣме, като на голѣмо зло за народытъ; хората истиватъ къмъ нея, намразяватъ я и за нѣколко несъврѣмненны правила отричатъ са да припознаватъ и онѣзи, които трѣбаше да почитатъ дълбоко. Отъ религиознытъ натисканія и отъ упорството въ староврѣменнытъ обичаи излазя само религиозно равнодушіе. Това състояніе може да са избѣгне само съ своеврѣмненны прѣобразованія въ черковното устройство, съ своеврѣмненны устѣпки на духа на врѣмето. Може да ни кажѣтъ, че вѣрата е вѣчна и не подлежи на никаквы измѣненія, нито познава духа на врѣмето. Нъ, първо, ный не говоримъ за сѣщественното ученіе на вѣрата: ный говоримъ за онѣзи правила, които сѣ были извиканы отъ врѣмето, ный говоримъ за черковното устройство и за нѣкои черковны правила. Сепѣ, казаното до тука явно свидѣтельствува, че измѣненіята сѣ възможны даже въ областята на вѣрата, ако не въ основытъ ѝ, а то въ израженіето на тѣзи основы. Съко врѣме като си има своя языкъ и своитѣ понятія, то облача сѣка нова мисль въ прѣдставленіята на епохата.

Ако не можемъ напрымър и не трѣба да измѣняваме вѣрваніето за вѣчното въздаяніе, не можемъ ли да очистимъ това вѣрваніе отъ онѣзи сръднєвѣковы прѣдставленія, че ужь царство небесно са дава за нѣколко пары, които ще дадемъ на попа или на мѣнастыря? Не можемъ ли да покажемъ, че безъ душевна чистота нѣма спасеніе и че безъ сръдечно и дълбоко раскаяніе нѣма прощеніе? Не можемъ ли да изхвърлимъ сичкы онѣзи правила, които прѣчатъ на ясното разбираніе на тая истина? Ако не е възможно да са отрѣче значеніето на духовенството, не можемъ ли да приемемъ, че неговата служба е народно-общественна и че то трѣба съкога да върви съ народа, а не да са испречва напрѣдъ му? Не можемъ ли да постановимъ, че и то е грѣшно и погрѣшимо като насъ и че отъ тая страна то нѣма нито ни връхъ игла горшина надъ другытъ съсловія? Ако не трѣба да отхвърлимъ службата му въ храмоветѣ, не можемъ ли да му отнемемъ значеніето, като распорядителъ съ рая, който ужь може да отваря и затвара по волята си като извѣрга и отлѣчва другытъ за сѣкы капризы? Не можемъ ли да му унищожимъ тая принадлежность, която е остатъкъ отъ невѣжеството и надъ

която са смвятъ и малкытъ дѣца? Не можемъ ли да земаме нѣкои черковны правила въ истинското имъ значеніе и да са не запираме прѣдъ тѣхъ, когато виждаме че тый не сж съгласны ни съ Божіето слово, ни съ духа на врѣмето, ни съ напрѣдка на народытъ? Ако съборытъ ни учятъ, че земята е неподвижна, а слънцето са върти около нея, трѣбаше ли да прѣзремъ онзи божественъ законъ, който е положенъ въ естеството, и да по слушаеме съборнытъ кривы постановленія? Едно отъ двѣтъ: или ученицы на евангелието трѣба да бждемъ и да вървимъ по божинтъ законы и по законытъ сжщо тый божии на естеството; или послѣдователи на съборытъ трѣба да бждемъ и да приемаме сичко, което ни налага великата черкова, дори и нейнытъ афорезма и анетемы. Черковата има право да ни обвинява въ нарушеніе на канонытъ и да ни налага различни черковны наказанія, додѣто ный са въртимъ въ тоя кругъ, който са нарича съборны правила. Ный ще бждемъ правы само тогава, когато и покажемъ, че съборнытъ правила не сж цѣлата истина, както не сж цѣла истина и днешнытъ рѣшенія на нейнытъ смѣсены и не смѣсены съборы. За промѣненіе много, стига да имаме воля и сърдце, стига да са одушевяваме съ истинско религіозно чувство и да искаме доброто на народа и на черквата си.

Ползата на самата черкова и бародытъ е въ началото на прѣобразованіята. Ако умѣеме да ги направимъ во врѣме, ный ще запазимъ честъта и значеніето на добрытъ черковны учрежденія. Ако ли са водимъ по старый духъ на неподвижността, тогава нека не са срдимъ на народа. Дѣто той са явява безвѣренъ и не показва почетъ не само къмъ черковата, нъ и къмъ пейното ученіе. Дѣто има суевѣрія явны, таткъ не може да склони пробуденый духъ челоувѣчскый.

НЪЩО ЗА СРЪДНИТЪ УЧИЛИЩА У ДРУГИТЪ НАРОДЫ И ЗА УЧИЛИЩНОТО ПРЪПОДАВАНІЕ.

— 0 —

Нашій народъ чакаше свършваніето на черковниѣ въпросъ, за да са залови за своето нареждане въ общинско, училищно и въ сѣко друго отношеніе. Въпроса са свърше и слѣдъ малко еще мѣсецы нашата черкова ще влѣзе въ рѣда на онѣзи дѣла, които са наричатъ свършенны и общепризнаты. Остава сега да са заловимъ за урежданіето на другитъ части на нашій народеръ животь, за нарежданіето на ишитъ общины, за съединеніето на раскъсанитъ ни силы къмъ една обща цѣль — къмъ развитіето на народа, къмъ нарежданіето на сегашнитъ ни училища и къмъ отваряніето на другы по горны, чрѣзъ които да са приготвяме по добръ за живота и за напръдка не само въ общечеловѣчески духъ, нъ и въ духа на мѣстото, въ духа на нашій народъ и на неговитъ особености. Въпроса за училищата е първий въпросъ, който прѣдетон на рѣшеніето на народа, защото училищата сж онѣзи силны лостове, които ще ны подигнатъ на горѣ и щени приближатъ до образованитъ народы, — училищата сж онѣзи средства, които ще ни научатъ да познаемъ положеніето си, силитъ си, нуждытъ си и онова, що трѣба да правимъ за да са покажемъ достойны хора, достойнъ народъ. Ако до сега са показвало е прѣдпочтеніе къмъ черковниѣ въпросъ и народа е забравялъ училищата зарадъ него, това е бывало само защото той е былъ едно отъ приготвителнитъ условія за по дълбоко и основателно рѣшеніе на училищниѣ въпросъ. Додѣто духовнитъ работы бѣхж въ рѣцѣтъ на невѣжественото и неприятелско за науката и за народността на духовенство; додѣто черковнитъ доходи на нашій народъ отивахж на покрываніето на чужды нужды; додѣто нашитъ учители отивахж въ тъмницѣтъ само и само защото искахж да свѣстятъ народа си и да му покажжтъ гнусотіятъ на онѣзи, които недостойно носяхж името *пастыри*: до тогава училищниѣ въпросъ не можеше да получи едно удовлетворително рѣшеніе. Свя-

тотатственната рѣка на неприятелското духовенство съжога щѣше да разваля онова, което бы са съзидало за подобрене на училищата. По неволя прочее трѣбаше да са остави училищный въпросъ зарадъ черковный, защото послѣдний щѣше да очисти полето отъ трънието и да го направи сгодно за обработяніе. Днесъ трънитъ сж истрѣгнаты, полето е приготвено; остава само разработваніето му. Ный искахме народна черкова не за да имама въ нея българскы калугеры на мѣсто грѣцкы, а за да са основемъ на черковный правдини и да пристѣпимъ къмъ устроеніето си въ училищата и въ сичко онова, което е необходимо за подобрене на нашето положеніе въ матеріално, общественно и умственно отношенія. Като е была такавази цѣльта ни въ подигаието на черковный въпросъ, ный не трѣба да забравяме това днесъ, когато този въпросъ достигна до своето рѣшеніе. Ный трѣба да са заловимъ за нарежданіето на училищата си съ толкози по голѣмо усърдіе, колкото повече чакаме отъ тѣхъ. Тый като сж главната сила, която ще ни издигне на горѣ, на тѣхъ трѣба да посвятимъ и най голѣмытъ си грѣжы.

Въ нарежданіето на училищата не е доста обаче само едно стараніе; тука сж потрѣбны и знанія, какъвъ трѣба да бжде този порядкъ, за да са достигнатъ по скоро и по лесно онѣзи цѣли, които са учакватъ отъ училищата, — потрѣбенъ ни е опыта на прѣминалото и на другытъ народы. Въ прѣминалото и въ настоящето състояніе на училищата у другытъ народы ный можемъ да извлечемъ много уроцы, можемъ да намѣримъ много работы за подражаніе. При сичко, че другоземныйтъ училища не са намиратъ подъ еднаквы условія съ нашытъ; при сичко че въ духа и въ нуждытъ на нашій народъ има много таквози, което не са съгласява съ духа и съ нуждытъ на другытъ народы; ный се пакъ ще намѣримъ поученіе въ изложеніята за другытъ училища, се пакъ ще можемъ да са ползоваме отъ тѣхъ нѣщо; защото при сичката разлика на мѣстата и на духоветѣ у народытъ, въ тѣхъ има и много голѣмы сходства, като що сж мѣста отъ сѣщата земя и духове на сѣщый родъ чловѣчески. Въ надежда прочее за таквази поучителность, ный излагаме тука по главнытъ чрты отъ устройството на училищата въ нѣкон държавы отъ Европа и на Америка.

Въ Англія ученіето е най свободно. Правителството нѣма нито едно свое училище отъ срѣднитъ, нито пъкъ може да надзира онѣзи, които сж станѣли и са крѣпѣтъ безъ неговата помощъ. Въ тая земя и училищата сж слѣдствие на частна и лична инициѣтива. Само на онѣзи училища помага правителството, които сж назначены за въспитаніето на бѣднитъ съсловія ; нъ таквызи училища за доволнитъ классове (съсловія) на обществото нито получавать нѣщо отъ правителството, нито давать. Тѣзи училища сж основаны или съ силата и средствата на благотворителны завѣщанія, или отъ духовны общества, или отъ компании за обща полза, или отъ частны лица. Тѣзи срѣдни училища са наричатъ въ Англія *училища за граматиката* и колкото сж по стары, толкози повече са прѣдавать на классическото изученіе, сир. на изученіето на Гръцкый и Латинскый языцы и на тѣхнытъ литературы. По новытъ училища повече отговарятъ на нуждытъ на врѣмето.

Школното ученіе въ срѣднитъ вѣкове състояше отъ грѣцката и латинската писменность ; народный языкъ са гледаше съ омраза, а положителнытъ науки, не бѣхж еще познаты. Таквызи бѣхж училищата за граматиката прѣди четыри-петъ вѣка, таквызи сж тый и днесъ въ Англія съ малкы измѣненія.

На първото мѣсто отъ този родъ училища въ Англія стои Етонското училище, основано отъ Генриха VI въ 1440. Това училище са намира около 7 часа на далечъ отъ Лондонъ и са помѣщава въ великолѣпны зданія. Англійцытъ не обычатъ да помѣщавать училищата си въ срѣдата на градищата. Отъ най напрѣдъ Етонското училище е было назначено за дѣцата отъ околността : дѣцата сж живѣли вѣпъ отъ училището и само сж са учили бесплатно. Нъ отсетѣтъ то е влѣзло въ милость у модата и въ него сж поченжли да са учятъ дѣцата на много аристократы. На чело на училището стои единъ свѣтъ отъ седемъ души, коиво управляватъ доходытъ на заведеніето, като задържатъ за себе си най голѣмата имъ часть. Тый сж черковници и не земають участіе въ обученіето. Тый сж избиратъ отъ бывшытъ ученицы на училището и получавать службата си като една придобитъчна почивка. По званіето и по възраста си тѣзи хора бывать твърдѣ малко наклонны да прие-

мать иъкакво нововведеніе въ прѣподаваніето. Тый строго запазвать онзи редъ, който сж запомнили отъ младинитъ си.

Подъ надзора на този съвѣтъ управленіето на училището става отъ едно лице, което ний ще нарѣчемъ началникъ. Началника бива прѣподавателъ въ най горній классъ и ръководи педагогическата часть на цѣлото заведение. Профессоритъ са ползвать съ пълна независимостъ въ прѣподаваніето на уроцитъ. Тамъ нѣма программы за ученіето, тамъ има стары прѣдаанія, отъ които не е позволено да са отстъпва. Началника назначава профессоритъ, той ги и изважда, пъ тѣзи изважданія бивать твърдѣ рѣдки, защото изборитъ ставать мъдро и защото англійцитъ почитать правдинитъ единъ на други. Профессоритъ са избирать отъ онѣзи, които сж получили учены степени въ университета на Оксфордъ, или на Кембриджъ, и които сж получили срѣднето ученіе въ самото Етонско училище. Тый влизать въ служба още млади, наистинна набиты съ классическо горне ученіе, пъ доста неопитны въ прѣподаваніето; тый придобивать учителското искусство отъ примѣра на своитъ по стары другари и съ своя опытъ Профессорството, освѣтъ това, е таквази износна каріера щото къмъ него тичать най способнитъ и най избраннитъ, — съвѣтъ напротивъ отъ както става у насъ въ България. Отъ заплати и отъ случайны доходи единъ профессоръ по классическитъ науки въ Етонъ получава до 40000 франгы въ годината; началника получава до 120,000 франгы.

Ученицитъ въ Етонъ са раздѣлять на два разряда. Има едни които сж храняници на училището; това сж онѣзи за които е основано училището. Тый са наричатъ *царскы ученицы* и залавятъ по долнето мѣсто въ училището. Тый живѣять въ особено зданіе, носятъ особенны дрѣхы и даже играять отдѣлно. Тый сж трудять съ особена ревность. Другитъ ученицы са казвать *вкъпны* ако и да живѣять и тый при училището. Англійското училище прилича на едно село: въ срѣдата са издига зданіето, въ което са намиратъ класснитъ стаи, а около него са намиратъ черковата, библиотеката, къщ та на началника, зданіето за царскитъ ученицы, жилищата на учителитъ. Сичкитъ почти учители иматъ право да държатъ въ къщитъ си пансіонъ за ученицитъ отъ училището, и едни отъ тѣхъ държатъ

при себе си по 5—10 ученика, други по 40—50, които и хранятъ, облачатъ и надглеждатъ прѣзъ сичкото време на прѣбываніето имъ въ училището. Въ къщата на учителя дѣтето е като у тѣхъ си: учителя го ръководи, стани и гледа като свой синъ. То яде наедно съ учителя и съ дѣцата му. Съкы пансіонеринъ има особена стаячка, дѣто спи, работи и приема своитѣ другари, когато му е угодно. Излазаніето е съвършенно свободно, защото вратитѣ не са затварятъ. Освѣтъ въ часоветѣ на классоветѣ и на почивкитѣ, ученицитѣ съкога сж свободны да излазятъ по волята си, да играятъ когато имъ приляга, да са трудятъ когато искатъ. Голѣмыйтъ недостатокъ на това училищно устройство е този, че ученіето са купува толкози скъпо, щото училището е достъпно само за богатитѣ хора. Годишнитѣ разноскы за единъ ученикъ надмицуватъ 5000 франга. Самитѣ царскы ученицы или воспитанницитѣ на училището сж принудены да плащатъ за различни нѣща до 1200 фр. въ годината.

Така, ученицитѣ въ Етонъ са набиратъ отъ горнитѣ классове на британското общество. Нѣколко отъ тѣхъ дохождатъ за ученіе; нѣ повечето придаватъ на ученіето второстепенно мѣсто. Родителитѣ проваждатъ дѣцата си въ Етонъ за да са въздигатъ по *Джентилменскы*, сир. да са запознаятъ съ другитѣ ученицы отъ благороднитѣ фамилія, да са опежѣтъ въ характера и да си образуватъ духа и тѣлото по прѣданіята на една добра дружина, а не толкози да са учѣтъ. Само царскитѣ воспитанници поддържатъ честъта на училището въ учебно отношеніе. На мѣсто умствено обработваніе, външнитѣ ученицы са посвящаватъ въ сичкитѣ тѣкости на аристократическый животъ. Упражненіето на тѣлото е една отъ първитѣ страсти на тѣзи ученицы. За това за игритѣ са употребяватъ много часове съкы день. Освѣтъ това три дни прѣзъ недѣлята ученіето са продължава само до обѣдъ; останалата часть отъ деня са посвящава на тѣлесны упражненія. Веднажъ въ годината ученицитѣ отъ нѣколко училища са събиратъ на нѣкоя поляна и тамъ са надпрѣварватъ въ различни игры.

Може да си помисли человекъ, че при таквази свобода ученицитѣ трѣба да сж твърдѣ распуштнаты. И тая мисль ще бѣде неумѣстна. Ученицитѣ дохождатъ въ

Етонъ съ оизи почетъ къмъ реда, който е отличително свойство на английцитъ. За тѣхъ прѣминаваніето въ училището не е нѣщо необыкновенно, защото отъ своята фамилія тѣй прѣминаватъ въ фамиліята на наставника, дѣто продължаватъ да живѣятъ по сѣщитъ обычаи. Надзирателството надъ ученицитъ става отъ самытъ ученицы; по голѣмытъ иматъ нѣкаква власть надъ по младытъ. По младытъ ги слушатъ безъ да са докачатъ отъ това, защото знаятъ, че слѣдъ година-двѣ стары ще бѣдѣтъ тѣй самы.

Таквози е вътрѣшното устройство на това знаменито училище; да видимъ сега и възпитаніето, което са получава въ него. Ный казахме вече, че старытъ формы на ученіето са запазватъ съ голѣма строгость. Основнытъ правила на ученіето въ Етонъ съ двѣ: първо, ученіето трѣба да бѣде общо, а не специално, т. е. частно по нѣкоя наука и за нѣкое званіе; второ, ученіето трѣба да има за основа литературата, а не положителнытъ науки. Гръцкый и латинскый языци сѣ слѣдователно основаніето на ученіето; тѣй сѣ единственныи прѣдмѣтъ, който са почита отъ учители и ученицы. Не ще казваме, че тѣзи мртвы языцы са изучаватъ по единъ твърдъ несвършенъ начинъ. Живытъ языцы, дори и народный, сѣ оставены на произвола на ученицитъ; който иска учи ги, който не иска, не ги учи. Ученика са научава да съчинява гръцкы и латинскы стихове и да прѣвожда почти сичкытъ важны съчиненія на старото врѣме; нъ никой не му казва нѣщо отъ Шекспира и отъ Байрона. Математиката са е въвела въ Етонъ едвамъ въ 1851, а учителитъ по положителнытъ науки едвамъ прѣди нѣколко години сѣ са изравнили съ другытъ учители и са почезали да носятъ сѣщитъ дрѣхы. И сега положителнытъ науки са прѣподаватъ по единъ начинъ твърдъ недостатъченъ. Аритметиката са ограничава въ голы смѣтанія, Геометріята са изучава по старый текстъ на Евклида и ванзусть. Да са промѣни една дума въ прѣвода; да са промѣни чертежа на фигурата, която ще са доказва, това е голѣма грѣшка. Естественнытъ науки сѣ още позлѣ распрѣдѣлены. За развлеченіе и забавленіе на ученицитъ сѣкы четвъртъкъ са чете нѣщо отъ физаката и имъ са показватъ различни зрѣлища отъ физическытъ опыты. Отъ Лондонъ дохожда нарочно единъ профессоръ и дава на уче-

ниците тѣзи уроцы за развлечение съ пары. На слушаніе са допущать само онѣзи ученицы които плащатъ. Нъ и отъ тѣзи забавны уроцы ученицытъ твърдѣ малка полза изваждатъ.

Ученицытъ напущатъ училището на 18 или 19 години, безъ да бждатъ готовы да продължаватъ университетскый курсъ, който е по обширно изученіе на словеснытъ науки. Първата година въ университета са употребява за допълненіе на гимназійното обученіе. Като излезе отъ Етонъ ученика едвамъ прочита и разбира по латинскы, знае малко грѣцкы, знае наустъ аритметиката и нѣколко теоремы отъ Евклида, и това е сичко. Той не е еще способенъ да са приеме въ горнытъ училища, нито пъкъ да издържи испитаніе за нѣкоя публична служба. На мѣсто това, той е възпитанъ по най добъръ начинъ. Покорността къмъ законытъ, законността въ постѣпкытъ и уваженіето къмъ само себе сж са укрѣпили въ него. Училището е было за него ако не мѣсто за ученіе, поне мѣсто за приучаваніе къмъ живота.

(слѣдува)

ПО ИСТОРИЯТА НА СЪБЕДИНЕНЫТЪ ЩАТЫ.

(Вижедь брой 17, год. II).

— 0 —

ЦЕНТРАЛНЫ ЩАТЫ.

Като говорихме за населеніето на *Виржинія* и на *Нова Англія* по на пространно съ намѣреніе да покажемъ, какъвъ духъ е ражководилъ тѣзи прѣселенцы и вслѣствие на каквы причинны свободата са е развила у тѣхъ до высокъ степенъ, ный ще говоримъ за населеніето на Срднытъ Щаты накъсо, защото казаното за другытъ Щаты обяснява много части отъ исторіята и на тѣзи.

Мериландъ са е населилъ отъ Лорда Балтимора, който е оставилъ Англія, за да търси въ далечнытъ мѣста свобода за своето католическо богослуженіе. Тая область са

е устъпила на Дорда и на неговитѣ наслѣдници въ безусловна собственностъ. Короната иска отъ владѣтели-тъ само $\frac{1}{5}$ отъ златото, или среброто, което ще са открие, и почитаніе къмъ върховнѣжъ власть на английскій царь. Царството са отрича да налага на тая область каквы да е даждія. Нъ отъ друга страна хартіята казва, че никой законъ не ще има сила, ако не е одобренъ отъ по многото колонисти тѣй щото владѣтеля не можаше да бѣде членъ законодатель въ владѣніето си. Това прѣдставително начало не е допустило да са приложѣтъ напълно онѣзи привилегіи, които хартіята устъпяваше на владѣтеля и които можахъ да бѣждѣтъ не толкозь полезны за кононіята. Споредъ хартіята владѣтеля имаше право : да съставя съкаквы сѣдилища, да покровителствова черковитѣ, да прѣдава на други благородството ; нъ на дѣло никого не са е изпълнявало сичко това. Дѣто населяваніето става на ново и безъ бой, тамъ таквызи условія не можѣтъ да иматъ мѣсто, защото колониѣта не отива тамъ, дѣто ще намѣри стѣсненіе. Той отива тамъ, дѣто намира свобода и равенство.

Мериландъ отъ първий часть на основаніето си е поченжлъ да са управлява прѣдставително и да показва челолюбіе къмъ туземцитѣ. Нъ по заблѣжителното е, че вѣротърпимостъта тамъ е была най широка. Съкы христіанинъ отъ каквото иповѣданіе и да бѣда са е приемалъ въ обществото. Ето каква кѣтва е далъ лорде-владѣтель, когато е станжлъ губернаторъ на колоніята :

« Общавамъ са за себе си и за другитѣ, че не ще досадѣмъ никому за неговѣжъ вѣржъ, ни направо, ни посредственно, когато той вѣрва въ Исуса Христа.»

Първата ядка на колоніята *Ню-Йоркъ* сж Голландезытѣ, Англичанина Гудсонъ, който са намиралъ на Голладска служба, открилъ тѣзи мѣста и въ 1623 год. между рѣкытѣ *Деловаръ* и *Гудсонъ* са основала Голландска колонія подъ името *Нова-Белгія*. Управленіето е было въ рѣцѣтъ на единъ директоръ и на единъ съвѣтъ, които сж были и законодателната, и изпълнителната и сѣдебната власть. Селянетѣ нѣмали политическы права ; управленіето было въ рѣцѣтъ на голѣмытѣ собственици, нъщо косто правяше

развитието на колонията твърдѣ медлено. Освѣтъ това селянеть бѣхъ принудены да плащатъ сѣкога кирія за земитѣ си на голѣмытѣ собственицы и да не могатъ веднажъ за сѣкога да икупятъ тая длѣжность. Този законъ, който е произвелъ прѣди нѣколко години голѣмо движеніе, са е опазвалъ до скоро врѣме въ този Щатъ.

Така, колонията отиваше твърдѣ изнемощѣло до тогачи; додѣто новы прѣселенцы отъ Европа и отъ Нова Англія не напълнихъ и тѣзи добры мѣста. Французы, Евреи, Чехы, и сѣкаквы други народы намѣрихъ прибѣжище въ тѣзи земи, свободны отъ сѣкаквы религіозны гоненія. Подырь тѣзи приижданія и политическата свобода почева да са проявява въ жителитѣ повече и повече, додѣто най сетитѣ сичкытѣ заявляватъ въ едно прошеніе, че никаквы даждія не могатъ да са налагатъ отъ компанията въ *Амстердамъ*, безъ одобреніето на колонистытѣ. Компанията като не щѣше да слуша тѣзи заявления, жителитѣ поченяхъ да гледатъ на пристрастията си съ Англія като на най здравото поручителство за придобиваніе на свободноститѣ, които имахъ ближнытѣ колоніи.

Англія никога не бѣше припознала правото на Голландія върху тѣзи мѣста, които влизатъ въ хартиитѣ на *Нова Англія* и на *Виржинія*. *Кромвелъ* бѣше намислилъ да усвои тѣзи мѣста отъ Голландцытѣ, нъ не свари да изпълни плана си. *Карлъ II* прѣдава колонията *Нова Англія* на брата си, *Йоркскій князь*, и безъ трудъ и усилія я обраща на английскъ. По-широкытѣ и по-свободнытѣ английскы учреждения замѣнихъ голландскытѣ. Отъ послѣднитѣ остана само постоянната кирія за земята. Така, *Нова Англія* са обрнѣ на *Ню-Йоркъ*, като са раздѣли на двѣ части на *Ню-Йоркъ* и *Ню-Джерсей*. За да са населени по-скоро послѣдната колонія, владѣтелитѣ ѝ устъпихъ политическа и вѣроисповѣдна свобода на сѣкиго, който са посели въ тѣхнытѣ земи. Подырь малко врѣме владѣтелитѣ раздѣлихъ *Ню-Джерсей* на два щата источенъ и западенъ, отъ които първыи останахъ на прѣдишный ступанъ, а вторый са продаде на еднѣ квакерска дружина, която имаше на чело *Вилхелма Пенна*. Тоя послѣдній щатъ са нарѣче *Пенсилванія* и отъ сѣперничество къмъ другый въведе въ управленіето си най-свободны учреждения. *Ню-Джерсей* не остана назадъ отъ

таѣ страна, тѣй щото двама щата още отъ начало получи- хъ демократическо устройство. Народното събрание държаше въ рѣцѣтъ си сичкѣтъ власть.

Делаваръ въ началото е былъ шведска колонія; нѣ положеніето на Швеція като не е было до тамъ добро, тая държава не можила да удържи колоніята. Последната са е подчинила на *Нова-Белія*, а заедно съ нея и на Англія. *Виліамъ-Пеннъ* испросилъ присъединеніето ѣ на *Пенсилванія*; нѣ смущеніята въ 1702 я обърнали на отдѣл- нѣ областъ.

Пенсилванія станѣ прибѣжище на сички притѣснени, отъ сѣкѣ народностъ; прѣселенцы са стекохъ отъ сичкѣтъ мѣста, а най-много отъ злочеста Ирландія. Градъ *Филаделфія* скоро порастнѣ на голѣмъ градъ. Туземцытъ нами- рахъ сѣщото покровителство, както и другытъ народы. Отъ това *Пеннъ* са счита за голѣмъ филантропъ.

За да допълнимъ обзора на колоніитѣ, остава ни да кажемъ нѣщо за происхожденіето на двѣтъ *каролины*, на *Георгія* и на *Алабама*.

Първото заселеніе на *Каролина* бы отъ французскытъ Гугеноты (протестанты). Нѣ завистливытъ испанцы отъ *Флорида* разрушили тѣхната колонія. На французытъ не было сѣдено да направятъ въ това мѣсто колонія. Въ 1663 год. *Каролина* са устѣпила отъ англійскый царь на осемъ вы- сокы лица въ вѣчно владѣніе. Владѣтелитѣ ставатъ начал- ницы на земята, нѣ законытъ са съставляватъ съ съгласіе- то на колонистытъ или на тѣхнытъ прѣдставители. Владѣ- телитѣ назначаватъ публичнытъ офицеры, учреждаватъ сѣ- довища, отварятъ пристанища, ползоватъ са отъ даждіята, поставены съ съгласіето на колонистытъ и прч. За да при- влекѣтъ прѣселенцы, владѣтелитѣ устѣпили на жителитѣ много по-широки правдины отъ колкото дава царската хар- тія. Това е въобще за *Каролина*.

Сѣверна Каролина са е населила съ пришелцы отъ *Виргинія*. Свободното управление на малкото колонисты скоро привлекло множество новы прѣселенцы. Въ сѣщото поч- ти врѣме са поченѣло и населяваніето на *Южна-Кароли- на*. Отдалеченіето на дрѣтъ точки и пустиннытъ между

тѣхъ направили отъ една область двѣ отдѣльныя управления и два штата. Владѣтели тѣхъ осемь лицъ получили по себѣ новыя уступки, които обгрыщатъ много земли, вече заловены. Англійскій царь не гледалъ каквы земли дарява. Той дарявалъ, безъ да слуша выковетъ на Испанія и безъ да мысли — може ли да стане ступанъ на тѣзи земли. Америка едвамъ въ послѣднее врѣме е усвоила тѣзи земли, и то не сичкытъ.

За да познайме до колко прѣселенцытъ въ Каролина сж были проникнаты съ чувството на свободнѣтъ и на равенството, доста е да кажемъ, че тѣи отхвърнили още отъ първый часъ оная конституція, която имъ бѣше написалъ философъ *Локкъ*, изъ която нарушаваше равенството на гражданетъ, като въвождаше ново блгородство въ колоніята.

Нъ като искатъ за себе си голѣмъ свободѣ, *каролинцытъ* не сж божатъ отъ бога да поробватъ негрытъ и да ги употрѣбываютъ на най-тежки работы. Еще при основаніето си тая колонія захваща да употреблява робы; у другытъ южны штаты робството е въведено много по-сетнѣ. Въвожданіето на ориза въ 1698 год. размножило робытъ, защото са забъжило, че неговото обработваніе, при сичката му нездравина, не поврежда негрытъ. Въ сѣвернытъ штаты негрытъ не можилъ да траятъ и да бждатъ полезны, за това тамъ и не са заловило робството. Теглилата на горкытъ робы не сж за исказваніе: робытъ сж са зачитали толксы, колкото и звѣроветъ; не са е щадило нито тѣхното родителско чувство. Да са раздѣли мжжъ отъ жена, рожба отъ майка и при това сж были най-обыкновеннытъ пѣща. Не стигатъ мжкытъ отъ скудната храна, качика е былъ първото ерѣдство на плантаторытъ въ тѣхнытъ отношенія къмъ незащитнытъ имъ робы. Дори старостята не са е почитала у негрытъ: не може ли да си искарва хлѣба, роба не трѣба да живѣе. Господаря съкога е могълъ, подъ различны прѣдлозы, да го убива.

До сега колоніитъ са основавахъ отъ компаніи или отъ самытъ прѣселенцы; правителството не земаше непосредственно участіе въ тѣзи работы. Сега само са рѣшава да помогне на прѣселеніята. Въ 1732 год. нѣкой си филантропъ *Оглеторпъ* намыслилъ да основе колонія, която да приеме затверенытъ за длгъ, бѣднытъ, и при-

твененитъ за върж. Той съставя дружество за това благотворително дѣло и получава отъ Георга II Хартія, която издига на област мѣстата между *Алабама* и *Саванна* подъ името *Георгія*.

Споредъ тая Хартія, управленіето на новѣтъ област са вручава на една комисія отъ благотворителитъ за 21 Тая комисія ще издава законитъ съ одобреніето на царя. Исполнителната власть сѣ връчва на единъ съвѣтъ отъ 34 лица, повечето до животь. Този съвѣтъ ще расподѣля и земитъ, по 50 уврата на сѣки жителъ съ една кнрїя отъ 20 шиллинга.

Помощи за тая цѣль са стекли отъ сѣкъждѣ. Самъ парламента пожертвовалъ 10,000 миря.

Сѣки искаше да види затворенитъ за дългъ искупени и освободени отъ вѣчный затворъ, на който ги осѣждатъ законитъ на Англія. Сичко было добръ натъкмено, нъ прѣседеніето не сполучило, защото имало три много добры правила, които не можили да отговарѣтъ на опыта. За да са запазватъ отъ испанцитъ на *Флориджъ*, колониститъ са устроили по воененъ начинъ и наследството на земитъ са прѣдоставяло само на мъжкитъ дѣца. Отъ мисль, че робството е криво нѣщо, *Георгіянитъ* го отхвърлили. Най-послѣ отъ желаніе за умѣренность и трезвость, както и за прѣдпазваніе отъ распустнѣтость въ правитъ, запрѣтило са внесеаніето на спиртовиты питїета. Тѣзи добры самы по себе расположенія несполучили, защото повечето отъ колонисты тѣ като бѣхъ излѣзли отъ сѣсловїето на търговцы и промышленници, тый не можяхъ самы да работѣтъ. Подырь дълго двоуиѣнїе въведе са робството. Въведохъ са спиртовитытъ питїета, защото бѣхъ нужны да поправляватъ лошата вода на мѣстото и да са запре усилената контрабанда. Най-послѣ отмахъ са и обычая да са не дѣлжтъ земитъ по равно между братя и сестры: отъ тогава колонїята бостро начелъ да напредва.

II.

АМЕРИКАНСКАТА ВОЙНА.

Въ 1776 год. са почева Американската революція. Въ тая година колонитѣ почеватъ съ Англія оная упорита

война, която ниѣ докара освобожденіето. Ний ще изложимъ въ нѣколко думы причинитѣ, които сѣ извикалк тая знаменита въ исторіята революція.

Додѣто колонцетитѣ бѣхѣ една шена, тый лесно са покорявахѣ на митрополіята, която съкога гледаше да вади отъ тѣхъ по голѣмы ползы; нѣ когато тый поченахѣ да броитѣ съ миліоны, тая покорность вече не мождаше да си има мѣстото. Трѣба да помнимъ, че прѣселенцитѣ бѣхѣ хора неприятели на царскитѣ неограничены права и на притѣсеніята. Въ сжщѣ Англія съпротивленіето на царската безусловна власть достигнѣ до тамъ, щото единъ царъ умрѣ на ешафода, а другъ са принуди да напусти прѣстола и да са скыта по свѣта. Свободата у Англія стояше здраво и, когато въ 1689 год. са промѣни династіята, англичанина считаше за неоспоримы тая правила: « Че съкы англіецъ има ненарушимо право да не устѣпва отъ своето имущество нищо освѣнъ по собственото си удобреціе и усмотреніе; че само камарата на общинитѣ има право да са распорежда съ паритѣ на английскый народъ, защото само тя представлява този народъ; че царската власть не са простира по нататкъ отъ грѣхитѣ за благоденствіето на подданицитѣ; че народа има пълно право да са схожда на събранія, да исказва своитѣ жалбы и да проси поправленіето имъ, най-послѣ да прибѣгва на силата за защищеніе отъ притѣсеніята, когато неправдытѣ сѣ нетърпимы и не са поправятѣ чрѣзъ прошенія и заявленія. » Тѣзи идеи сѣ были распространены и въ Америка; на тѣхъ са е присѣдинявало и възмущеніето противъ стѣсеніето на съвѣстѣта въ Англія. Американцитѣ не можали да простятѣ на митрополіята за своето отчужденіе отъ парламента и отъ публичнитѣ службы въ Англія само и само зарадъ вѣратѣ имъ. Тѣхното политическо *вирю* е было таквози:

Богъ е направилъ въ начало сичкитѣ человекы равны; той имъ е далъ правото да живѣятъ, да бждѣтъ собственицы и да иматъ толкози свобода, колкото е възможно да иматъ, безъ да прѣчатъ на правата на другитѣ. Съко правителство е человеческо учрежденіе; то е мълчаливъ контрактъ между хора естественно равны; то е учреждение направено за благополучіето на цѣлото обще-

ство, а не за възвеличеніето на единъ само челоувѣкъ или на нѣколко привилегированны лица.

Такъвизи сж были чувствата на Американцитѣ, такъвизи сж были правилата, въ които сж са възпитавали младитѣ имъ. Това сж были и главнитѣ причини на Американскитѣ революційъ. Да видимъ сега самитѣ работи, които сж послужили за поводъ на революціята.

Ний ще поченемъ отъ изложеніето на едно мѣсто изъ единъ Шведскы пѣтникъ по Америка прѣзъ 1745 г. « Колоніитѣ сж порастили до толкови по населеніе и богатство, што то скоро ще почнатъ да съперничаютъ съ Англія. Така, за да са поддржи търговіята и властѣта на метрополіята, на колоніитѣ е запрѣтено да строѣтъ новы производителства и фабрики, които могатъ да правятъ конкуренція съ англійскитѣ. Американцитѣ не могатъ да търсятъ злато и сѣребро освѣнъ съ условія да го испращатъ незабавно въ Англія. Като са исклучатъ твърдѣ малко мѣста, колониститѣ нѣматъ свобода да тргуватъ отвѣнъ британскитѣ владѣнія, и на чужденцитѣ търговци не са позволява никакъ да тргуватъ съ американцитѣ. Това притѣсненіе е направило колоніитѣ твърдѣ малко нѣжны къмъ метрополіята, и тая студевина са увеличава отъ многото чужденци, които сж са поселили въ Америка. Голландци, Германци и Французы сж са смѣсили съ Англійцитѣ и нѣматъ ни най-малка прѣданность къмъ Англія.

Освѣнъ това, сѣкога са намиратъ такъвизи недоволности, които обычатъ промѣненіята. Крайната свобода и благоденствіето храниатъ необузданны духове. Азъ чувахъ отъ устата не само на овѣзи, които сж са родили въ Америка, нъ и отъ устата на англійскы прѣселенци, че до 30-40 години Америка ще състави една държава отдѣлна и напълно независима отъ Англія. Ако днесъ не са работи за това, то произлиза отъ беззащитността на мѣстото откъмъ морето и отъ беспокойното съседство на французитѣ въ Канада »

Колоніитѣ като са основахъ съ устъпки отъ царя и бѣхъ получили пълно вътрѣшно управление, тый не получихъ сичко това за да го отдадѣтъ назадъ чрѣзъ търговіята. Метрополіята обаче това искаше; тя искаше да

си запази монопола на сичкыѣ колоніалны стоки и да направи отъ колоніиѣ свой пазарь. Съ таѣкъ цѣль сѣкы губернаторъ са закльваше прѣдъ правителството, че ше пази пенарушимо *мореплавателный актъ*, който стѣснаваше търговіята на колоніиѣ въ ползж на Англія. Въ 1719 год. камарата на общиниѣ въ Англія объяви, че да са издигатъ фабрики и да са отварятъ новы производства въ колоніиѣ, това е намаленіе на зависимостьта на колоніиѣ. Въ 1732 шапкаретъ въ Лондонъ са оплакали, че американцыѣ прашатъ шапки въ Испанія, Португалія и другадѣ и парламента издалъ законъ, чрѣзъ който отъ една страна запрѣщава изнасяніето на американскыѣ шапки навънъ, а отъ друга ограничава тѣхното производство.

Въ 1750 другы законы запрѣщаватъ на Америка да работи желъзото или да го обраца на стомана. Сѣка фабрика за желъзны издѣлія са счита за прѣступленіе. На губернаторыѣ са заповѣдва да разрушатъ сѣществующыѣ до 30 дни. По този начинъ, колоніиѣ бѣхж твърдѣ свободны и твърдѣ поробены: твърдѣ свободны въ политическо отношеніе, твърдѣ стѣснены въ търговско и промышленно. Тѣзи двѣтъ нѣща като сѣ несъвмѣстны, трѣбаше едното или другото да са махне. Запрѣщеніята възбуждахж голѣмо раздраженіе между американцыѣ, нѣ часа не бѣше доньмъ да са правѣтъ сѣѣтки, защото колоніиѣ еще не усѣцахж силыѣ си, но причина че бѣхж раздѣлены. Тый поченжж да показватъ упорство тогази, когато са съединихж сичкыѣ наедно срѣщу Канада и испадихж французыѣ отъ таѣкъ земля.

Отъ началото на 18 вѣкъ въ Англія не прѣстанжж да са появяватъ политицы и финансисты и да сѣѣтватъ уничтоженіето на американската самостоятелность; нѣ срѣщу тѣхъ сѣкога са испрѣчвахж таквызи министри като *Валполя* и *Питта* и отхвърляхж тѣзи сѣѣты, като вредителны. Около 1754 год. тѣзи въпросы са появижж съ нова сила, нѣ другъ въпросъ скоро ги затули. Прѣдстояше да са изгонятъ французыѣ отъ Канадѣ. Американцыѣ са прѣдадохж на таѣкъ мысль горѣщо и неуморимый *Франклинъ* не прѣставаше да я развива и да доказва ползата отъ нейното изпълненіе.

При сичко, че Щатитѣ бѣхъ раздѣлены по много причини и че голѣмо съперничество за търговия и производство владѣеше между тѣхъ, единството такожде имаше дълбоки корени: происхождението, языка, вѣрата, патриотизма — сичко ги караше къмъ съединение. Самия имъ интересъ да се опржтъ на английскитѣ експлуатаціи ги караше да се държатъ една о другъ.

Около 1643 год. нуждата да се защищаватъ отъ туземцитѣ накара нѣколко отъ Щатитѣ на *Нова-Англія* да направятъ съюзъ; въ тоя съюзъ слѣдъ нѣколко години паднѣ. Подиръ това много пѣти ставахъ общи събрания отъ нѣколко щата или отъ тѣхнитѣ губернаторы и комиссары, въ това бываніе за случайни причини. Нуждата за постоянно съгласіе като бѣше голѣма, *Виліамъ-Пениъ* въ 1698 год. прѣдложи да става събрание отъ прѣдставителитѣ на сичкитѣ области ежегодно; въ и тозъ пѣтъ не се сполучи. Едвамъ въ 1754 год. станъ конгресъ въ градъ *Албани*, за който съборъ може да се каже, че е опытъ за съединение. Тука Франклинъ е прѣдставилъ проектъ за съединение, въ страха отъ митрополіята и взаимнитѣ съперничества не дали на работѣтъ и тозъ пѣтъ пѣлно привождане въ дѣйствиѣ. Тая мысль се изпълни съвършено едвамъ слѣдъ двайсетъ години.

За да стане тоя конгресъ причина съ были Французитѣ въ *Канада* и *Луизиана*. Английскитѣ колонисты съ гледали на хубавитѣ мѣста покрай *Огіо* съ завистливы и жадны очи. Тѣмъ са щѣло да усвоѣтъ тѣзи мѣста за разширение на колоніитѣ, въ най повече, за да раздѣлятъ *Канада* отъ *Луизиана* и да отмахнатъ стѣсненіето, което можаше да имъ доде, когато Французитѣ населѣтъ добритѣ тѣзи мѣста. Съ щѣлъ за усвоение Губернатора на *Виржиніа* проважда нѣколко души въ тая область да разгледатъ мѣстото и да го усвоѣтъ въ името на Англія. Прѣдводителя на малката походна дружина былъ 24-лѣтний *Георгій Вашингтонъ*. Въ този случай съ станѣли нѣколко сбиванія, които можахъ да съ обрнатъ на кръвопролитна борба между Англія и Франція. За да се приготвѣтъ за тая случайность, английското правителство позволява на колоніитѣ да свыкатъ конгресъ въ градъ *Албани*, отъ *Ню-Йоркскій Щатъ*. Тука се прѣдст. влявахъ сичкитѣ колоніи, о-

свѣтъ *Георія*, и много отъ колониститѣ бѣхъ донесли различни проекты за съединеніе, отъ които по главно мѣсто залавя плана на *Франклина*.

Въ *Албани* съединеніето се пріело отъ сичкитѣ, като необходимо за съхраніето на колоніитѣ. *Франклиновыя* проектъ се одобрилъ съ нѣкаквы измѣненія. Негова-та цѣль бѣще да съсредоточи върху извѣстны точки общый интересъ и да съедини властѣта на сичкитѣ губернаторы въ една рака, властѣта на събраніята въ едно събрание, което да се нарича *Великый Съвѣтъ*. Съдалището на съюзното управление се поставяше приврѣменно въ *Филадельфія*, защото тоя градъ се падаше на срѣдата, между сичкы колоніи.

Прѣдсѣдателя на *Великый Съвѣтъ* ще се избира отъ царя; а членовеѣ — отъ колониститѣ прѣзь сѣкы три години. Сѣка колонія ще избира прѣдставители съразмѣрно съ помощитѣ си за съюза; нѣ числоѣто на тѣзи прѣдставители не може да бѣде по долу отъ два, и по-горѣ отъ седмъ. Губернатора заедно съ Съвѣта избира военныѣ чиновницы.

Съюзното управление нѣма ни най малка намѣся въ вътрѣшныѣ учрежденія и свободности на колоніитѣ; то е платварено само съ работитѣ на *Индійцитѣ* (туземныѣ), съ прѣкупуваніе на земи и съ външната търговія; на него се възлага учрежденіето и управленіето на новы колоніи, диганіето на войска, за въоръжаваніето на корабли, постановяваніето по общы законы и прѣдлаганіето на пужныѣ даждія за защита на отечеството и за покровителство на страната. *Великый Съвѣтъ* трѣба да се събира сѣка година, безъ да може да се раснустане безъ нарочна заповѣдь отъ царя. Колкото за общыѣ разноскы, тѣи ще се посрѣщатъ отъ посредственныѣ налозы, налозы и нѣкон стоки, като напр. гюмрюцы на спиртоветѣ, дохды отъ гербовыѣ книги и прч.

Единъ отъ прѣдставителитѣ на *Виржинія* поискалъ да се даде на царя по голѣма властъ, като се остави на губернаторыѣ правото да спиратъ избраніето на извѣстны лица за Съвѣта; нѣ сичкы други отговорили, и даденото е много.

Събора одобрилъ, нѣ дѣлото не се сръшило съ това; трѣбаше то да се пріеме отъ колониститѣ и отъ мя-

трополіята, отъ двѣ противны силы. Въ Лондонъ пріеяхъ горній проектъ като демократически и не го прѣложихъ даже на царя; тый го замѣнихъ съ другъ, който твърдѣ малко вниманіе обръщаше на колониалнытъ свободности. Губернаторытъ съ нѣколко отъ своитѣ съвѣтници трѣбадо да са събиратъ, да дигатъ войски, да строятъ крѣпости и да облагатъ за това колонитѣ съ нужнытъ даждія.

Въ самытъ колонія Франклиновыи планъ не са пріепо добръ, защото го намирахъ направенъ повече въ полза на царя. Франклинъ обаче не са обескоражилъ; той не прѣстаналъ да храни тѣзи три идеи: издиганіето на колониитѣ, тѣхното съединеніе и расширеніето имъ на западъ. Като вървалъ въ тѣхъ, той не прѣстаналъ да ги проповѣда, додѣто следъ нѣколко години видѣ тѣхното изпълненіе.

Тый трѣба да прави и съкы добъръ и уменъ чловкъ. Ако съкы не може да има дългъ животъ като Франклина, за да види осщественіето на правата си идея, то съкы може да постоянствоча върху нея. Когато защищаваме истината, ный трѣба да върваме въ нейната сила и плодотворность; ако нѣмаме вѣра, сичко е изгубено. Съ увѣреніето ный съкога ще вървимъ напредъ и ще стѣме истината и правдата, безъ да погледнемъ назадъ. Много семена ще падатъ на камъкъ и ще погынѣтъ, нъ не вреди, доста е да да хватѣтъ само нѣколко зрна.

Нравы на Тибетцѣтъ.

Пѣтузаніе въ Тибетъ.

(Вижде брой 17, год. II).

— 0 —

Нъ си принесохме нѣщата въ новото прѣвѣсходно жилище и върнахме единъ отъ стантѣ на параклисъ, като имъ облѣвихме въ образы. Нашета душа бѣше пълна съ духовно веселіе, отгато направихме първото моленіе прѣдъ распятіето въ сѣницѣтъ на Буддизма. Ни единъ отъ жителитѣ въ Ласскъ не остана да не посѣти нашій параклисъ.

Повечето си отиваха безъ дълбоко впечатленіе съ объясненіята, които правяхме за образытъ ; нъ имаше и таквызи, които дохождаха съкъи день и на които думытъ ни дѣйствоваха силно. Ный ще прикажемъ за обращеніето на единъ младъ Китаецъ, който бѣше медикъ. Той посѣщаваше богатытъ къщя само когато имаше нуждъ. Другъ пътъ оставаше тѣзи къщы на другытъ медицы колкото и да го видяха. Неговата практика бѣха сирмасытъ, отъ които не земаше нищо. Свободното си врѣме прѣкарваше въ ученіе и живѣяше най умѣренно.

Когато дойде при насъ първый пътъ, завари ни на молитвѣ. Той са исправи тихо и гледаше внимателно на распятіето. Щомъ свършихме молитвѣтъ, той ны попыта бързешкомъ *що е това?* Като чу нашій отговоръ, той си кръстоса ржѣтъ и цѣлъ половинъ часъ гледа распятіето мълчавливо ; послѣ направи три поклона и извика : ето единъ Будда, на когото трѣба сичкы да са покланятъ. Той са поклони и на насъ и каза : *бждете ми учители.*

Ный му расказахме главнытъ правила на христ. ученіе и му дадохме книги да изучи това ученіе по добръ. Младый медикъ слушаше сичко прилежно и станъ таквъ ревностенъ христіанникъ, щото отъ никого не крияше вѣрѣтъ си. Распятіето събога блѣстеше на ниятъ му.

Нашитъ сношенія съ регента бѣха приятелскы : съкъи вечеръ ный вечерахме на неговѣтъ трапезѣ и прѣкарвахме половинѣтъ ноцъ въ разговоры. Регента бѣше даровитъ чловѣкъ и само съ тѣзи дарбы бѣше достигналъ высокото си достоинство. Рода му бѣше долець. Различнытъ и труднытъ госнодарственны службы бѣха го направили опытенъ, а трудолюбіето бѣше му помогнало да добіе дълбокы познанія въ Ламайскѣтъ книжевноствъ. Сичкытъ познавахъ неговото прѣвѣсходство.

Сичкытъ работы той обсеждаше скоро. Веднажъ той въ кѣсо врѣме прѣгледа много рапорты и на съкъи отъ тѣхъ написа своитъ заповѣди безъ да прѣкъса разговора си съ насъ.

Веднажъ регента ни каза : — вый сте дошли да проповѣдате вѣрѣтъ си. Добръ правите, защото вѣрата е душа на чловѣка. Трѣба прочее да разгледаме, коя вѣра е по права—вашата или нашата, и която е по права, сеиъ да приедемъ.

Тибетскый языкъ е языкъ вѣроисповѣденъ и пѣленъ и съ рѣчи за Бога и за душиѣтъ.

На този языкъ по лесно можешъ да са разговаряшъ за таквизи прѣдмѣты, нежели на китайскій. По тайкъ причинѣ регента веднажъ ни каза : истината сѣкога е ясна ; нъ ако ѣхъ облѣчешъ въ тъмны думы, тя става неуловима. Додѣто са разговаряме китайскы и съ прѣводачъ, ный не ще са разберемъ. Само тозава ще можемъ да са прѣпираме както трѣба, когато са научите по тибетскы. Нашій отговоръ бѣше, че и нашето мнѣніе е таквизи. Тогава той проводи да повыкатъ неговый браточедъ, момкѣ добъръ и уменъ. — Ето вы мойтъ браточедъ. Давамъ ви го за ученикъ и учитель. Той ще бжде сѣкога съ васъ и ще вы учи по тибетскы ; отъ своѣхъ странѣхъ выи ще го учите по китайскы и манджурскы. Уроцытѣ са поченѣхъ.

Нийшитѣ разговори съ министра ставѣхъ отъ день на день по пространны. Той ни запитваше за живота, за правытѣ и обычаитѣ на французытѣ и нашитѣ приказкы за желѣзнытѣ пѣтица, за параходытѣ, за балонитѣ, за фотографіята и за различнытѣ произведенія го правяхъ да са чуди твърдѣ много.

Веднажъ той поиска да види микроскопа. Ный го показаме и поченѣхъме да обясняваме началата, на които е основанъ. Нъ на думытѣ ни малко обръцахъ вниманіе ; за това ный пристѣпихме до опыты и поискахъме една въшкѣ. Животното са намѣри твърдѣ лесно. Писаря на регента, единъ лама ни поведе едикъ прѣвусенѣхъ въшкѣ. Ный ѣхъ стиснѣхъме съ щипцы и ѣхъ поставихме на орждіето ; нъ ламата са въспротиви на щипцытѣ, защото сѣе щѣли да уморимъ животното. Ный го успокоихме и поканихме регента да погледа. Щомъ си тури окоето на микроскопа, той извика : Теонгъ-кабай ! въшката е колкото една мышка. Сега вашитѣ желѣзны пѣтица и вашитѣ въздушны корабли не ми са виждатъ толкова невъможны. Който измысли орждіе като това, той може да измысли сѣко нѣщо.

Нашитѣ пѣца до толкози му са арсахъ щото той рѣши да са научи по французскы. Ный му дадѣхме букваръ, въ който бѣше забѣлѣжено произношеніето на французскытѣ буквы по Тибетскы. Безъ сѣкаквы обясненія, той на сдѣлюющій день ни посрѣщнѣхъ съ въпросъ : *какъ са нарица вашій царь ?* — *Лудовикъ Филиппъ.* Регента зе перото и написа твърдѣ ясно съ фр. буквы *Лудовикъ Филиппъ.*

Ний станяхме приятели и съ китайскый посланикъ. Той ни викаше често да са разговаряме и често ни очудваше съ познанията си за Европейскытѣ дѣла. Той ни запитваше за Палмерстона и за другы европейскы политицы и често си признаваше, че китайцытѣ никога не могатъ са бори съ европейцытѣ.

Нашитѣ сношенія съ министра и съ посланика много спомогнахъ да спечелымъ довѣріето и уваженіето между жителитѣ. Посѣтителитѣ са умножавахъ и усердно слушахъ нашето ученіе. Едно ни бѣше жално, чо не можахме да направимъ литургія. Празничнытѣ и великолѣпнытѣ обряды можахъ да подѣйствувать по-силно отъ нашитѣ думы. Тибетцытѣ обычатъ въшното богослуженіе, каквото и католицытѣ, и тукуруччи само него знаѣтъ. Вътрѣшното, духовното служеніе тый забравѣтъ.

У тибетцытѣ срѣцяхме добъръ и страненъ обычай. При засѣданіето на слѣщето сичкытѣ тибетцы си оставятъ работытѣ и са събиратъ на улицытѣ и по площытѣ на обща молитва. Като са раздѣлятъ по възросты и полове на купища, сичкытѣ почеватъ да пѣютъ молитвы и така града са оглашава съ пѣсни, който са славятъ въ една и правѣтъ дълбоко впечатленіе. Тѣзи пѣсни са измѣняватъ споредъ времената на годинитѣ. Само една молитва, която чытѣтъ съ брѣеницытѣ, не са измѣнява. Нейнытѣ думы сѣ слѣдующитѣ: *Омъ, Мапи, Надме Гумъ*. Тѣзи думы не само са повтарятъ отъ съкыто и съкый часъ, нъ сѣ написаны на съкѣдѣ по заданията, по улицытѣ и прч.

Споредъ тълкованіята на Клапрота, ученый ориенталистъ, тѣзи думы сѣ индійскы и могатъ са прѣведе буквально така:

О, драгоцѣнность въ Ладвенецъ (растеніе).

Тибетскытѣ ламы не ся благодарѣтъ отъ тоя простѣ смисль, нъ сѣ го затымнили съ съкаквы мистическы тълкованія. Тый написали върху това цѣли томове, въ които уж са заключавала таквази мѣдрость, която не може да са постигне прѣвъ цѣль животъ.

Намъ са поше да знаеме, какъ мысли за това регента и ето какво ни каза: Сичкытѣ живы същества са раздѣлятъ на 6 класса: Ангелы, дяволы, челоуѣцы, четвероногы, пернаты, и пълзеливы, въ които влизатъ

и рыбытъ. Тѣзи шесть класса сж съотвѣтственны на шестытъхъ слоиа на молитвѣтж Омъ, Мани, Падме-Гумъ. Живытъ сжщества прѣминувать отъ единъ классъ въ други, споредъ тѣхното съвършенство или споредъ тѣхното испадваніе, додѣто най-послѣ достигнѣтъ пълно съвършенство и са погълнѣтъ отъ голѣмото сжщество, Будда. За да са оттървать отъ това прѣселеніе, челоуѣцитъ повтарять таѣж молитвѣ и така достигать по-скоро до блаженството, сир. поглыщать са отъ Будда.

Не знаѣме да ли така тълкувать и другытъ учены тибетцы таѣж молитвѣ, нѣ ный забѣлѣваме, че тоя смыслъ е съгласенъ съ буквалный: *О, драгоц. въ Ладвенецъ.* Драгоцѣнность е съвършенство. Ладвенеца е символъ на Будда. Измѣнены тѣзи думы ще кажѣтъ: *О, дано придобѣѣж съвършенство и да са съберѣ съ Будда.*

Споредъ ученіето на Буддистытъ, Будда е сжщество необходимо и независимо; той е начало и конецъ на сичко: земята, звѣздытъ, хората и сичко друго сж врѣменно проявленіе на Будда. Сичко излиза отъ Будда, като отъ всемірно сжщество; отъ това тваритъ нѣла кждѣ да са дѣнѣтъ, нѣ ще са слѣѣтъ пакъ съ источника на своето бытіе. Будда е като море, отъ което излазять сичкытърѣкы и источники по сухаты земѣж и пакъ са вращать въ него.

Като забравать това тълкованіе, Буддистытъ по натагькъ допущать много прѣобразенія въ Будда. Тый казвать, че Будда зема челоу. образъ и живѣе съ хората, за да ги учи на съвършенство. По-главны отъ тѣзи воплощенія сж: Далай-лама въ Ласеж; Будшанъ Рембуши въ Долній Тибетъ и още три дрг. въ Пекинъ, на Гималайскытъ планины и въ Куранъ. Нѣ макаръ сѣко воплощеніе и да е живѣ Будда, между тѣхъ има разликѣ. Най-главный е Далай-лама. Сегашный Далай-лама е девять годишно дѣте и вече шесть години живѣе въ палата.

Твърдѣ е любопытно избиранието на Далай-лама. Кога то той умрѣ, тибетцытъ казвать, че хвърлил челоуѣческий образъ, и пристѣпвать да избирѣтъ новъ. Въ сичкытъ кашница (мънастыри) са пазначавать постове и молитвы. Жителитъ на Ласеж удвоявать своето смиреніе и набожностьтж. Сичкытъ обыкають палата на Далай-лама и четѣтъ молитвѣ. Въ това врѣме онѣзи, които мыслѣтъ, че Будда са

е вплотилъ въ тѣхното семейство даватъ извѣстіе на правителството. Прѣди да са поченятъ избраніята, трѣба да са появѣтъ три таквызи извѣстія и да са припознае единогласно, че въ тѣзи фамиліи са намира вплощенный Будда. Дѣцата донасятъ въ Ласса и главнытъ ламы са затварятъ на молитвж цѣлы шесть дни. На седмый день поставятъ въ едно гърче три златны дѣсчицы съ имената на тритѣ дѣца и единъ отъ ламытъ изважда еднж отъ дѣсчицытъ. Което име излѣзе, това дѣте са прогласява за Далай-Лама. Него водятъ по улицытъ съ гържество, покланянтъ му са до земѣтъ и го поставятъ да живѣе въ святилището.

Другытъ дѣца са връщатъ назадъ, като имъ са подаректъ нѣкодко хыляды франга.

Тибетцытъ почитатъ Далай-лама за Богъ. Ный не можаме да го видимъ и то не защото е трудно да са иде до него, а по причинж на друго обстоятелство. Регента ни са обща да ни зеведе при него и ный вече са готвяхме за това, когато нѣкой си пустиж слухъ че ный ще го заразимъ съ сипаницж. Въ това врѣме сипаницата бѣше са появила въ Тибетъ и мисляше са, че е занесѣна отъ Китай. Защото и ный бѣхме дошли отъ Китай, то и на насъ имахж подозрѣніе. Щемъ-не-щемъ отрѣкохме са отъ посѣщеніето при Далай-лама.

Тибетцытъ много са боѣтъ отъ сипаницжтъ и не знайтъ друго лѣкарство, освѣнъ да испжждатъ отъ града опѣзи, които са сипаны. Ный разказахме на Регента за присажданіето на сипаницжтъ и му обѣщахме да въведемъ това присаждане въ Тибетъ.

Отъ другытъ болѣсти най-обыкновенна е крастата. Тя върлува между простытъ и произлазя отъ нечистотжтъ имъ. Ный са чудимъ, защо тука нѣма и бѣсны, когато по улицытъ ходѣтъ твърдѣ много гладны кучета.

Причиннытъ на размноженіето имъ сж двѣ: уваженіето на Тибетцы къмъ животнытъ и службата на кучетата при погрѣбеніето. Има три вида погрѣбеніе: изгаряніе, потопяваніе и пожраніе отъ кучетата. Повечето погрѣбенія ставатъ по послѣдній начинъ.

ПРИРОДАТА ВЪ БЪЛ. НАРОДНИ ПЪСНИ И ПРИКАСКИ

Кратка студія изъ народната ни поезія,

Отъ Атанаса Т. Илиева,

Кжд се е чуло и видѣло
Надъ село рѣка да течитѣ,
Край рѣка дърво бурово,
Бурово теяко выеоко;
Тамо се бере соборо:
Молитѣ хоро играйтѣ,
Старцитѣ вино си пѣйтѣ,
Ерени облогѣ си чипйтѣ. . . .

(Бъл. нар. пѣснѣ)

Обича българина природата; щомъ намѣри нѣкое романтическо мѣсто, той го често посѣщава и съ игри и пѣсни се наслаждава тамо. Тази му обичь къмъ природата се е подпомагала и увеличавала отъ роскошнѣй климатъ, отъ разнороднитѣ растенія и цвѣта въ тази красна и хубава земя на балканскѣй полуостровъ; а тѣзи околности до толкова сѣ развили фантазіята му, щото има еднозначително число народни пѣсни и приказки, въ които българина и природата си разумѣватъ твърдѣ лесно — можемъ каза — като стари познайници и прѣатели: водата, гората, тревата, птицитѣ небесны и рыбитѣ морскы — всичката природа показва една симпатія къмъ него, разговаря са съ него, осѣща заедно съ него, съвѣтва го и му помага въ нужда. А какво това сродство и свързка съ природата сѣ чисти словенски, а не чудески и татарски, излиза на явѣ отъ това, че са намиратъ въ най старитѣ паметници отъ словенската народна поезія, на пр. въ ческѣй *зеленогорски* и *кралодворски* ръкописи, еще въ пѣснитѣ и приказкитѣ на тѣзи словени, у които първобитнѣй словенски характеръ и до сега се забѣлѣжава.

Въ ческѣй зеленогорскѣй ръкописъ рѣка Влтава, като я питѣтъ защо си мѣти водата, отговаря, защото се карали двама брата за бащинското наследѣство. Въ бъл. на-

родна пѣсня българина пита гората :

Ой ле, горо зелено !

Що си горо повѣхнала,

Повѣхнала посърнала ?

Да ли те е слана узнобила,

Или те е паржаръ упалило ?

А гората му отговаря :

Нето ме е слана узнобила,

Нето ме е паржаръ упалило,

Токо ми е сърдце изгоряло :

Вчера пройдохъ три синджира роби. . . . .

Идехъ и плачехъ. . . . .

Изсѣхнала гората отъ жалость за тѣзи млади роби :
невѣсти български, гръцки и влашки, които идяли и плачали.

Въ други пѣсни :

Горо ле, горо зелена !

Имашъ ли вода студена,

Имашъ ли сѣнка дебела,

Като за назии юнаци ?

Нажалила се гората

И на гората листата.

И на полето тревата

Заради Индже—войвода.

Доръ бѣше Индже младъ ергентъ

Гората бѣше весела

Весела и наредена. . . . .

Не само на гората листата, по на полето тревата жедѣ че Индже — тѣхний старъ пріятель — ги е оставилъ и се е оженилъ. — Въ народнитѣ пѣсни гората обича юнацитѣ, и като че нарочно приготвя за тѣхъ шума да ги укрий и сѣнка да ги хлади.

Една невѣста Стама оженена на далеко пита слънцето :

Ой слънце, слънце, ой ясно слънце,

Высоко грѣеши, редома гледаши,

Да ли видя слънце моята майка

Моята майка моитѣ братя,

Моитѣ братя, сестры и снахы ?

И слънцето говори :

Ой Стано, Стано, младо невѣсто !

Твоята майка са премѣнува

Че ке ти дойде тебъ на гости,
 Братята ѝ коне съдлали, сестритъ ѝ китки кучали, сна-
 хытъ ѝ колакъ месъли, за да дадѣтъ всичко на Стана..... и
 Еще рѣчѣта си слънце не дорѣче,
 Исполниха Стано твоитъ двори....

Слънцето извѣстява на Стана, какво чинятъ домашни-
 тѣ ѝ, и колко точно говорило !

Много по поетически отъ ясното слънце е блѣдѣй мѣ-
 сець ; той грѣе нощъ, кога е всичко тихо, когато буино
 гори огъня на съдяката, дѣто много любовници го гле-
 дятъ и си казвѣтъ, че като се раздѣлены, тамъ поне да
 се срѣщнатъ тѣхнитъ погледи. Всяко чувствително сърд-
 це обзематъ величественны чувствования като погледне блѣд-
 дѣй мѣсець. Нека при другитъ български народни пѣсни
 слѣдующата бѣде за примѣръ :

Тодорчо кара гемія
 Прѣзь Бѣло море прѣзь Черно ;
 Гемія му се ѝ запрѣла
 Срѣдъ мори на мряморъ камъкъ.
 Тодоръ на дюменъ сѣдеше
 И съ мѣдна свирка свиряше.
 Свирка му дума думаше :
 Мѣсечко ясногрѣйничко,
 Ти па високо излизашъ
 И па широко изгривашъ,
 Виждашъ ли нашето село,
 Нашето село Козлуджа ?
 Ходятъ ли булки на вода ?
 Кладѣтъ ли моми седѣнки
 Седѣтъ ли седѣнкуватъ ли ? и проч.....

Колко вѣжна поезія съдържава тази пѣсня !

Има още много бъл. народни пѣсни, въ които рѣки и
 дървета се разговарѣтъ съ българина. Нѣ отъ всичко най-
 ближни и най повѣрителны въ природата сѣптицитѣ. Тѣхъ
 той употребява като вѣстници непосредствени, проважда
 ги сами да идѣтъ да обыколятъ бащината му къща, да
 занесѣтъ »бѣло книже« и пр. Наш-та пословица »сѣпти-
 че хаберь да му проводи« я има у всичкитъ словени. Въ
 една пѣсня отъ краледворскій ръкописъ дѣвойка на-
 желена, че либе ѝ отнели и запрѣли въ тъмница, казва
 на славейчето :

Ако да имахъ перце, писмо щяхъ да пишя,
 Ти мѣничко славейче щеше да го носишь.
 Нѣмамъ перце, нѣмамъ кожа писъмце да пишя
 Поздрави ти либе съ пѣсни, че тукъ горѣ, вѣнж.

Тази служба която у Чехитѣ извършва славѣя, у насъ извършвяхъ сокола и гълъба: сокола хаберъ донася, а гълъба было книже. Въ слѣдующата пѣсня сокола се испраща хаберъ да носи:

Разболялъ се Стоянъ, Стоянъ добъръ юнакъ
 На планина Стоянъ на ягликовина,
 Че какво му было отдолу постелка?
 Постелка му было зелена морава,
 Завивка му была отъ гора листата
 Възглавка му была мермеренъ камъчець.
 Надъ глава му седи пиле соколово.
 Отговаря Стоянъ, Стоянъ добъръ юнакъ:
 Ой те тебе пиле, пиле соколово,
 Не те храня пиле ти мене да гледашъ,
 Най те храня пиле хаберъ да ми носишь
 Хаберъ да ми носишь отъ стара ми майка.
 Иди пиле кажи на моята майка:
 Стоянъ боленъ лежа, лежа и прѣболя....

Въ друга една пѣсень сокола извѣстява на юнака, какъ неговитѣ порти гъби гъбясали, и майка му, жена му, сестра му сичкы са преобърнали на кукувици и пр.

Сокола помага Крали-Марку. Крали-Марко е боленъ, немощенъ, оставенъ отъ всякого; но

Отдѣ се съзе пиле орлово
 Пиле орлово, пиле Соколово:
 Съ крила трепти, Марку сѣнка държи
 Съ чонката си Марку вода носи.

Като го попиталъ Марко, защо го така гледа, сокола отговаря:

Знаеш ли Марко, помнишь ли Марко
 Кога са бѣше турчинъ съ московецъ,
 Че ти си бѣше топчибашя,
 Какъ азъ си фърчахъ въ мъгли и прахове,
 А ти ме хвана, и пакъ ме пусна?

Сокола си исплаща на крали-Марка за доброто щому е направилъ.

Гълъбытъ като посячи да писма се намиратъ въ много пѣсни; най се видѣ най важна тази:

Завили се два гълъба
 На царюви равни двори,
 Та се вили малко много,
 Тъкмо три дни и три нощи,
 Де ги сгледа царь Костединъ...

И заповѣдалъ да намѣриатъ триста млади мрежари, да наредѣтъ тъка прежда копринана, да направятъ ситна мръжа и да уловятъ два гълъба. Когато мрежаритъ примръжили земя и небе:

Не фанали два гълъба,
 Най кацнали два гълъба
 На царюво лѣво рамо
 Испуснали бѣло книже.

Гълъба поитѣва като отъ божиѣ промыслъ се провжда да изяви нѣкои работы, които ще се случатъ на людіето. Слѣдующата красна пѣсня ще ни послужи за примѣръ:

Разигра се Черно море и бѣлъ Дунавъ
 Чи играло два дни три дни и три нощи
 Дълга блещи въ синьо небе, отъ дълга ми сивъ бѣлъ гълъбъ.
 Че си фръкна и подфръкна и си кацна въ срѣдъ Варна,
 Въвъ срѣдъ Варна на калето, на калето на кубето.
 Съ уста гуца, съ крилье тренги, въвъ устата му бѣло книже,
 Бѣло книже съ черно слово. Събрали се ходжоветъ.
 Не можле сѣ да прочетѣтъ бѣло книже съ чрю слово
 Извикали попъ Никола; хемъ го чете хемъ си плаче.
 Който има мила сестра да бърза да я ужени;
 Който има младо булче да гледа да се нагледа
 Московъ Варна ще привземе.....

Въ народнитѣ суевѣрія срзката казва кога ще додѣтъ гости; гаргытъ кога ще вали дъжъ. Кукумѣвката предсказва, че ще умрѣ нѣкой отъ тази къща, на която е кацнала. А що кукувицата?

Кукувица кука на зелена бука....
 Войници се пишѣтъ на войнишко поле....
 Ази ще се пишѣ на буково листо...

И така кога закука кукавицата, тогава войници се пишѣли.

Кога се така издигнала българската фантазія да кара гората, слънцето, мѣсеца, рѣката, птицитѣ и пр. да говорѣтъ и съ това ги до негдѣ олицетворява, тя толкова повече може да сравнява чувствата, или случкитѣ, които се съдържаватъ въ народнитѣ пѣсни съ природнитѣ явления и творенія. Това сравненіе се изрича въ различни форми и най често се отличава по раскошна и прѣкрасна поезія.

Момъка пѣе на момата :

Момиче момиче, гиди мряна рыба
Изгорѣхъ за тебъ, като ленъ за вода
Като ленъ за вода, босилякъ за роса

А момата му отговаря :

Гори либе гори, и азъ така горя.
Гори либе гори, двама да гориме.

Види се имѣтъ прѣчки момъка и момата, но тѣ пакъ така горѣщо се обичатъ — горѣтъ единъ за другыго! Момъка я нарича мряна рыба, така простичко, а пакъ пѣжно и хубаво; пай хубаво сравненіе съ двѣ думы.

Сравненіето въ българскитѣ народни пѣсни се различно изрича: сравняемитѣ вѣща стоѣтъ или просто едно до друго, като въ началото на горната пѣсня »момиче, мряна рыба«, или съ съюза »като«, което е най обыкновенно, защото въ повечето пѣсни по този начинъ се изразява.

Катерино гиди малко моме,
Запрусала мома Катерина
Запрусала като еребица
Загукала като гулабица....

И въ слѣдующата пѣсня има красни сравненія по вторый начинъ :

Мошне ми се мили бугарскитѣ моми
Весденъ ми жпѣтъ на женско по сжнце,
Отъ утро до вечеръ на нодзе ми стоѣтъ;
Полодзи креваеъ като славѣ пѣать,
Като ластовици ситно ми зборувать.
Айде на вечеръ дома ся вращаеъ,
Като сребници ситно ми бжрзетъ.
Бъли ми се бъли, като бѣла книга
Съ цървени образи — охридско ябълко.

Само най послѣднѣото сравненіе е по първий начинъ. —

Момата се сравнява съ мряна рыба, съ гълъбица, съ еребица; а което е и по важното въ горнята пѣсня народний поетъ обича българскитѣ моми, защото сѣ много работни, «като славей пѣать», съ пѣсни и игро извършватътъ всичката си работа, което е стара отличителна черта на словенскій характеръ: «slavus a' tans» танцющи словенни наричали латинскитѣ писатели словенетѣ още въ срѣдний вѣкъ.

Момцитѣ пакъ и юнацитѣ, както го и мажката имъ сила изисква се сравняватъ най много съ соколитѣ, които въ природата, както по горѣ видѣхме, имъ сѣ най добритѣ другари и пріятели.

Имала мама имала доръ два ми сиви сокола
Соколи до два близнака.
Скритомъ ги мама хранила, хранила та ги отхранила....
Като соколи растяхъ, единъ си коня ъздеше
Другъ си сабя въртеше.....

Сравненіето въ тази пѣсня не е съединено съ съюзъ като, нито стои направо при соколъ — юнакъ; но това се подразумѣва отъ послѣднето. Този трети видъ сравненіе е обиченъ въ чешкитѣ пѣсни.

Освѣтъ кокола, символъ на момъкъ-юнакъ е облака :

Надъ Боянини облакъ се віе :
Не ми е облакъ що ми се віе
Лю ми е лудо Бояна тера
Бояна тера, Бояна гледа. . . . .

Момъка който вѣхне за милата си са уподобява на яворъ :

Моме! какъ си тенка и висока. . . .
Го исуши го пресуши
Го направи сухо дърво
Сухо дърво яворово. . . .

Два любовници се сравняватъ съ два стрѣжа яглика:
Каква сѣ лика прилика, като два стрѣжа яглика...

А въ сѣншата си тѣ ставятъ или на гълъби, или на еребици :

Че станахме либеле два гълъба, чи фръкнахме...
Или: Лю да легна тебе соня, че станахме до два пилца
До два пилца еребици, та летнахме пролетнахме...

Любовницитеѣ подирѣ смъртъта си ставатѣ на дървета.
 Два се млади любили тъкмо три години. Машеа се научила и имѣ завидѣла; тя кушила отѣ Солунѣ отрова и ги отровила :

Момчето го зариха задѣ църквата
 Момата я зариха прѣдѣ църквата.
 Момчето си никна витокѣ кипарисѣ,
 Момата никна църна череша.
 Па си станахѣ коренѣ сосѣ коренѣ
 Коренѣ сосѣ коренѣ, върши сосѣ върши. . .

Момата се сравнява най често съ трандафелѣ: гюль-трандафелѣ дѣвойче. Веждитѣ ѣ съ пѣявици, очитѣ ѣ съ черни череша.

Вѣ молбитѣ си къмѣ Бога момата се моли Богу да я стори на гълѣбѣ. Грозданка пѣе :

Стори ме, боже престори
 На сиво бѣло гълѣбче
 Да фръкна да си подфръкна. . . .

А българскій чарѣ Иванѣ се моли да го стори Богѣ на соколѣ :

Дунавѣ тече презѣ Будима града,
 Хемѣ си тече, хемѣ си плавенѣ влече;
 На плавена златна кочійка,
 Вѣ кочійка Царѣ Иванѣ се вози.
 Хемѣ се вози, хемѣ се богу моли:
 Дай ми боже крила паунови,
 Крила паунови, очи соколови,
 Да си фръкна вѣ сиво ясно небе,
 Да си видя воска дѣ се бие,
 Воска дѣ се бие на Сифійско поле. . .

Казахме че за българина цѣлата природа е жива, вѣ-одушевена: дървото, рѣката, вѣтъра, слънцето сѣ живи същества. Вѣ слѣдующата пѣсня ще видиме какѣ слънцето има майка :

Слънци си майка зборува :
 Зарана слънце захождай
 Да не те кълнѣтъ аргати,
 Аргати сину на поле,
 Дървари сину на гори.

Слънце ѝ вели говори:
 Зарана мале захождамъ
 Да не ме кълнѣтъ аргати..
 На пъту съмъ се забавилъ....

Коего сме казали до сега за олицетворяването на природнитѣ сили и творенія въ народнитѣ пѣсни, може да се каже и за приказкитѣ, и то въ много по пълно значеніе. И като по дълбоко се вземе въ приказкитѣ — на които за жалостъ до сега у насъ слабо вниманіе се е обръщало — ще намѣримъ тамъ друго ядро (срѣда), което въ народнитѣ пѣсни липсува. Въ приказкитѣ хубаво се олицетворяватъ природнитѣ сили и творенія, щото отъ това излиза едно цѣло, което твърдѣ добръ ни напомнюва за митологіята. Има едно голѣмо множество български приказки, които сме слушали въ отечеството си, въ които се приказва, че нѣкой си младъ хубавъ царски синъ (или св. Георгій въ легендитѣ) отървалъ една хубава дѣвойка, която страшній дяволъ, зълъ духъ (или ламя) държи запряна и не ще да я пусне; царскій синъ срѣща голѣми прѣчки, но съ него се съединяватъ нѣколко работници отъ неестествена снага и сила и му помагатъ да отърве царската дъщеря и да се вѣнчѣе съ нея. Има много приказки въ този смисълъ и у другитѣ словене. А смисъла въ всичкитѣ такива приказки е *промененіето на годишнитѣ времена*. Младата царска дъщеря е *пролѣтъта*; а страшній дяволъ понѣвга и калугеръ зълъ, който я държи запряна, е господаря на тъмната часть годишна, богъ на зимата, олицетворената зима; младій царски синъ е *пролѣтното слънце*, което стопява ледоветѣ, стоплюва земята, съживява природата, докарва пролѣтъта, избавя царската дъщеря отъ тъмницитѣ на злія духъ и се вѣнчава съ нея свр. *оплодотворява* земята. По този начинъ сѣ станали олицетвореніята на българскитѣ богове и богини, за които други пътъ ще говориме.

ПРАГА 1872.

А. Т. Илѣвъ.

НАШИТЪ НАДЪЖДИ (изъ Петъефи).

— 0 —

Тъзъ нашитъ надъжди, итичета прекрасни
 Лѣтѣтъ високо, стигаѣтъ до небеса ясни!
 Нъ най високо катъ небе достигаѣтъ
 И въ волниѣтъ небесенъ въздухъ плуватъ,
     Дѣ орлово крило се умори: — —
     Дѣйствителность дохожда, ловець зли,
     Засмѣй се грозно той... замери...
 И — долу всички ги намѣри.

А. Т. Илиевъ.

— 0 —

ВЕЧЪ ГО НЪМА ! (изъ Маха).

Момъкъ въ черни часъ нарича :
 Тъмна нощъ безъ лунна свѣтлость,
 Тъжна безъ цвѣта и пролѣтъ,
 Пустъ безъ лѣбе е живота! —
 Бъ този свѣтъ една — една бѣ —
 Салъ една бѣ — сбогомъ, сбогомъ —
 Зайде слънце — падна нощъ,
 Черна нощъ — и менъ приспа се.

Дѣбъ стонъ въ широко поле
 И подъ дѣбъ зелена пива
 Гледа презъ пшеница желта.
 Жетвари ще дойдѣтъ тука
 Ще поженѣтъ тазъ пшеница
 И на пива ще почивѣтъ.
 И ти тукъ почини си
 На моя гробъ разхлади се.
 Префрѣкна ще славей птица
 И заиѣ ще сладко милно:
 «Вечъ го нѣма — вечъ го нѣма.»

А. Т. Илиевъ.

БИБЛИОГРАФІЯ

— 0 —

Люкреція Борджія, Драма отъ Викторъ Гюго, прѣведена отъ К. Величкова и Г. Николова, ученицы въ Лицея. Най-послѣ яви са на свѣтъ и тая книжка, за която

бѣше са извѣстило съ нарочны обявленія още прѣди една година и за която са събирахъ спомоществованія. Като я прочетохме отъ край до край и поискахме да си дадемъ отчетъ въ намѣреніята на онѣзи, които сѣ е прѣвели и издали, ный не можихме да додимъ до друго заключение, освѣнъ че тѣзи дѣца сѣ са увлекли отъ модата на театрата по насъ и сѣ поискали да послужатъ на тая мода съ своя *по силенъ* трудъ. Ако прѣводачитѣ бяха имали друго нѣкакво намѣреніе, то бы са показало въ книгата. Ако на примѣръ тый бяхъ искали да принесатъ нѣщо полезно на българскый книжевенъ олтарь, тогава избора на книгата бы былъ по другъ. Тый бы избрали за своя прѣводъ таквази книжка, която отговаря на нѣкоя нужда въ народный животъ, или отъ която бы извадила полза нѣкоя часть отъ народа. Нищо отъ таквази цѣль като не са съглежда въ тая книжка, ный сме принудены да си кажемъ, че прѣводителитѣ не сѣ имали прѣдъ очи ни народнытѣ нужды, ни народната полза, а само своя разваленъ вкусъ и удовлетвореніето на една потребностъ, която си съзидатъ въ главытѣ съ прочитаніето на подобны книжки отъ чужда земя и отъ чуждъ животъ. И наистина, ный пытаме нашитѣ млади и ревностны прѣводачи, каква полза ще излѣзе отъ тѣхната книжка за Българкый народъ? Ще му исправи мыслитѣ ли върху нѣкои страны на неговый общественъ или домашенъ животъ? Ще го просвѣти ли върху неговытѣ дльжности и ще му послужи ли за побутваніе къмъ нравственно съвършенство? Или само ще дразни болното любопытство на неопытнытѣ читатели и ще имъ всипва неусетно въ сърдцето отровата на онзи развратъ, който ужъ иска да осѣди драмата? Желателно е да чуйме объясненіята на прѣводачитѣ, толкози повече желателно, защото ный намирамъ голѣма опасность въ тая книжка за млади и стари

читатели. Злодѣяніята, кръвосмѣшеніята и другитѣ похвалны качества, които са изображавать въ тая книжка, не могатъ да не оставять дири въ младитѣ души както не може да не остане дира отъ кала, който трійме по стѣната. Ако на нѣколко силны и чисты души тѣзи нечистоты подѣйствувать отрицателно и ги повудять къмъ по-гольма нравственна чистота; върху хылядытѣ обыкновенны духове тый ще подѣйствувать твърдѣ вредно. Изрѣченія и правила като долнитѣ не могатъ да останѣтъ не написаны въ ума на младитѣ хора, въ тѣзи зелены души.

ОДЕФЕРНО. Пѣнието на хубава жена и хубавата гозба, това ми са аресва най-много на свѣтътъ.

ГУБЕТТА. Да прѣгърна първата и да са наямъ отъ втората, това ми най-много аресва.

За французытѣ, за които е писана книжката и за Лицея, дѣто е прѣведена, тя може и да е добра; нѣ за насъ не само не чини нищо, нѣ е и дълбоко опасна. Ето защо съвѣтваме нашитѣ българе да я минаватъ безъ вниманіе и да не искать ни да я купувать, ни да я четжтъ. Особенно вниманіе трѣба да обращаме на това, щото тя да не минува на рѣцѣтъ на дѣщеритѣ и сыноветѣ ни, които въ своята невинность земать сичко писано въ букваленъ смысль и си развалятъ съ него и ума и нравытѣ. Далечъ отъ нашитѣ кѣщы подобны книжки!

Нашитѣ млади лиценсты ще сторять много по добрѣ, ако си употрѣбавать свободнытѣ отъ уроцы часове въ друга работа полъзна за тѣхъ и за народа имъ, или нѣкъ нищо не работять, нежели да мислятъ, че вършжтъ нѣщо добро, когато вършжтъ зло. Дано първата погрѣшка да имъ послужи за досъръ урокъ!

Славянскій Педагогъ, журналъ за Славянскытѣ учители и пріятели. Издава са въ Прага подъ редакціята на Ивана Машека. Цѣна три фінрина и 60 крайцера.

Нѣколко книжки отъ този журналъ сж проводены и на редалціята на *Читалището*. Тый сж придружены съ едно писмо, въ което редакціята на *Педагога* умолява Цариградското Читалище да са потруди както за распространеніето по нашето отечество на това полезно за славянетѣ издание, тый и за поканваніе на нашитѣ учены и книжев-

ны българе да станжтъ сътрудници на новий журналъ, като му проваждатъ членове за българскыѣ училища и за сичко, що са отнася до улущеніето на славянскыѣ училища.

Цѣльта на *Педагога* е добра и висока. Той иска да послужи за възмно запознаваніе на славянскыѣ народы и за следненіе на тѣхныѣ силы върху една отъ наи-главныѣ условія за възвышеніето на народыѣ — върху въпроса за училищата и за тѣхното оствѣршенствуваніе.

Въ името на тая цѣль ный сме длжны да направимъ сичко що ни е възможно за напредваніето на новий журналъ. Едно само ни бърка да го прѣпорѣчимъ на сичкыѣ наши училища и учители. То е, че той са списва на Чешкы и Харватскы, по нейдѣ си и на Сърбскы. Като не знаемъ, както и сичкыѣ почти българскы учите и, тѣзи два языка, голѣмыѣ ползы отъ прочитаніето на доброто списаніе си оставатъ за насъ покриты и недостижимы. За да извлѣчемъ отъ *Педагога* онѣзи поученія, които той заключавъ, ный трѣба да го разбираме. Ный мыслимъ, прочее, че читатели между насъ быхъ са явили по-много, ако той са списваше пове на половина по рускы. Тогава отъ богатото му съдържаніе быхъ са ползовали повече и другыѣ южны славяне, за които рускый языкъ е по-вразумителенъ и по азбуката и по думыѣ. За зла наша честь ный не вдимъ въ *Педагога* нищо руско освѣнъ заглавіето. Даже между сътрудницыѣ не заблѣжваме ни едно руско име.

Да не мысли редакціята на *Педагога*, че ный искаме да са обърне журнала на руско изданіе; ный това нещемъ, защото знаемъ, че отъ таквози промѣненіе ще излѣзатъ другы по-голѣмы неудобства. Като е основащъ прѣдъ сичко за нуждыѣ на австрійскыѣ славяне, журнала трѣба да запази языка на тѣзи славяне. Ный искаме да кажемъ само че б. хме посрѣщныѣ съ голѣмо благодареніе рускый прѣводъ на онѣзи членове, които сѣ по-добры и по-полезны за насъ и за сичкыѣ славяне.

Въ надежда на едно таквози промѣненіе, което ни обѣщава и руското заглавіе на журнала, ный прѣпорѣчваме *Педагога* на сичкыѣ българскы читалища и ги умоляваме да са запишжтъ спомошествователи на това полезно изданіе не само за да го иматъ въ б. біоотекуѣ си, нъ и да са ползоватъ отъ неговыѣ свѣдѣнія за подобреніето на учи-

лишата. Туй могат да проваждат спомоществованіята си до Българското Читалище въ Цариградъ, разбира са, като ги придружаватъ съ годишната заплата на журнала.

Също туй умоляваме и онѣзи българе, които иматъ време и способностъ, да станатъ корреспонденты на това общеславянско изданіе, едно за да не оставимъ безъ нашето участіе таквози общеполезно дѣло, друго за да са краси въ списаніето и българскій языкъ, трете за да запознаемъ съ състояніето на нашитѣ училища другитѣ единоплеменни намъ народы.

НЕОБХОДИМО ОБЯСНЕНИЕ.

— 0 —

Безъ да чагатъ края на членътъ ни: *Една стъпка напредъ* и безъ да са помъчатъ да разбератъ подобенъ съдържаніето му, нѣкои отъ нашитѣ го осѣдиха и обявиха че са готови да пристапятъ до вѣстия на печата още въ началото на самостоятелната наша черква, и да прѣтатъ продължаніето му като стѣпватъ изведнажъ на онзи пътъ, на който са стояли духовенствата въ мрачнитѣ времена, когато сѣко противно тѣмъ мнѣніе са наричаше еретичество и с ободата на словото бѣше непозната. Таквози бѣше намѣреніето на нѣкои си до прѣли два дни. Какво мислятъ днесъ, не знаемъ. Знаемъ само това, че туй явленіе въ началото на нашій черковенъ животъ е и жално и достаплачевно, и тая жалостъ става още по голѣма за насъ, когато гледаме, че мнозина отъ нашитѣ сподѣлятъ тѣзи намѣренія и ги намиратъ твърдѣ справедливы. Тѣзи хора не могатъ да видятъ, че играятъ съ най драгоцѣното нѣщо на обществото — съ свободата на словото и на печата. Да имъ прости господъ незнанието!

За да покажемъ на тѣзи негодователи сичката имъ несправедливостъ къмъ насъ и къмъ мнѣніята ни, искъ заны въ първата половина на члена ни, доста бѣ да имъ посочимъ втората половина въ настоящій брой и да ги попытаме: дѣ има нападеніе на вѣрата, въ което ни туй обвиняватъ. Нъ ний ще постѣпимъ по деликатно съ тѣхъ отъ както тѣ съ насъ. Ний ще са помъчимъ да са обяснимъ, нежели да ги обвиняваме въ недоброевѣстностъ, въ повърхностъ и лижкостъ въ сѣжденіята.

Екзархіята и нашитѣ горѣказавы непріатели намиратъ двѣ важны и главны погрѣшки въ нашій членъ: първо, нападеніе на вѣрата; второ, отричаніе на каноническитѣ правдини на Охридската черква. Пожелже тука има или голѣмо недоразумѣніе, или намѣреніе да ни осѣждатъ неправедно, ний трѣба да са изяснимъ по обстоятелно върху тѣзи двѣ точки.

Отричали сме правдинѣтъ на Охридката Епархія. Нѣ дѣ е казано тога нѣщо въ нашій членъ? Ний казваме прѣсто, че не можемъ да са опираме на тѣзи правдини въ нашитѣ исканія, и повече нищо. Правдинѣтъ на Охридската Архїепископїя си оставатъ непобутнати отъ насъ. Това трѣбаше да съгледа тѣ нашитѣ прѣди да ги смѣдять.

Колкото до това, защо казваме, че не могатъ българетѣ да опиратъ на тѣзи правдини своитѣ исканія, това ний го казваме въ члена си. Намъ са чини, че не можемъ да са опираме толкози справедливо на правдинѣтъ на едно черкова, която не е наредена ни за българетѣ, ни за българското богослуженіе. Струваме ли смъртенъ грѣхъ като казваме това? Ако на другитѣ е позволено да намиратъ въ тая черкова достаточнo основаніе за българскитѣ исканія; намъ защо да е запрѣтено да кажемъ, че за насъ това основаніе не е достатъчно? Или българетѣ трѣба да слушатъ само едни мнѣнія пѣкъ други не? На въпроса; намъ ли сѣ дадени правдинѣтъ на Охридската черкова? ний отговаряме отрицателно, защото това ни казва исторїята. Ако други отговаря положително, той е свободенъ да го казва. Намъ защо да е запрѣтено?

Дохождаме до отговора на пѣкон си, че е запрѣтено, защото нему было врѣмето да са говорятъ такъизи вѣща сега, когато българскій народъ основава черкова именно на тѣзи правдини. Съ обнародванїето на нашето мнѣніе ний ужъ сме отнемали важността на Акта, кой то основава нашата черкова и сме давали на неприятелитѣ си орѣжїе срѣщу самитѣ българе и срѣщу исканїята си.

Въ този отговоръ ний не намираме такъизи основателность, какъвато искатъ да видятъ пѣкон си, защото ний не пишемъ въ органъ на Екзархїята, не прѣдставляваме мнѣніето на нашитѣ духовни, нито разгледваме работата отъ духовна точка на зрѣніето. Ний казваме онова, което ни са важда за право и за да стѣпнемъ онова което зиде черковата ни, а защото сме длѣжны да говоримъ право въ сѣка часть и въ сѣко дѣло. Нашето мнѣніе, като частно на редактора на »Читалище, не задлѣжава българетѣ прѣдъ Грциитѣ и прѣдъ другитѣ единотѣрны черковы николко, както и мнѣніята на Грциитѣ перїодически списанїя не задлѣжаватъ Грцката Патріаршія николко. Архїерейскій съборъ може да си работи въ своята сфера както разбира и както иска; нашитѣ мнѣнія той може да слуша тогава, когато ги намира прави и полезни. Въ противенъ случай той може да ги прѣкарва не заблѣжени, безъ да има право обаче да ги задушаватъ съ запрѣщенїя и насилия.

Поглѣ: закъизи ли сѣ тѣзи правдини щото да са боятъ отъ противорѣчіето на едно частно лице, на което мнѣніето може быти никой Българинъ не сподѣля? Тежко на онова зданїе, което са бои отъ вѣтъра или по добръ, тежко на онези, които са боятъ за своето зданїе до толкози. Това показва, че тий малко вѣрватъ въ силата на съзиденото.

Остава ни да кажемъ по сѣщото обвиненїе още двѣ думы за побужденїето, което ни е накарало да кажемъ сега за сега, а не да

оставимъ за по сети мѣнѣето за правдинѣ на Охридската Епархія. Ний това направихме сега, защото искахме да научимъ българетъ да търсятъ своитъ правдини въ себе си, а не въль отъ себе си. Прѣдъ упорство о на Патріаршіята и прѣдъ приготвеніето на Вселевскый съборъ, който може да иде по пѣтя на Патріаршіята и да хвърли въ душиѣ ни съмнѣнія за каноничността и неканоничността на нашитъ черковны притязанія, на насъ свѣтскытъ българе ни трѣбаше да имаме въ себе си друга точка за опираніе, по неоспорима и по дѣйствителна — личното и народното право. На мѣсто да ни го казватъ другыѣ и да ни смущаватъ, ний самы трѣбаше да си покажемъ онова мѣсто дѣто най лесно можемъ да са иримъ и дѣто слѣдователно трѣбаше да са укрѣпимъ повече. За тържеството на народното дѣло намъ е потребно голѣмо увѣреніе въ наше право. Това увѣреніе и кахме да вложимъ ний въ душата на съкыго, като му кажемъ, че независимо отъ каноническы и Охридскы привидны ний имаме право за своя черкова и като народъ и като хора.

Българитъ ни че не му было *врѣмето* да казваме подобно мнѣніе. Защо това? Кога е было запрѣтено да са казва едно кѣшо, което са мысли за право? Мож: ли правото да е вредно въ едно врѣме, а въ друго да е полезно? И спредъ вази, ако не е врѣме, тѣй ли е и споредъ другыѣ? Убѣжденіята, Господа, и истинската вѣра не сѣ фанатическы за да не допущатъ никаквы противорѣчія. Фанатическы сѣ само прѣдрасждѣщыѣ и суевѣріето. Ако казаного не ви са види тѣй право, както го мыслятъ другыѣ, покажете тая кривда не съ хулы, не съ выкове, не съ руганія, не съ осажденія и съ насилія, а съ доказателства и убѣжденія. Руганіята и осажденіята не показватъ съкога, че сме правы.

Прѣмнаваме на другото обвиненіе, което е и по важно и по заплѣтено, защото е свързано съ мноо интересы, съ много прѣдрасждѣдцы. Казуватъ ни: нападали сме на вѣрата, защото сме казвали, че християнското ученіе са е развивало съ врѣмето, че съборныѣ постаовленія за черковното устройство не сѣ задлжителны за сичкыѣ врѣмена и че ний можемъ да не обръщаме вниманіе на много отъ тѣхъ, ако ги видимъ, че сѣ несъгласны съ врѣмето, съ разума и съ интересыѣ на народа ни.

Сичко това ний наистина сме казали; нъ дѣ е тука нападаніето на вѣрата? Въ това ли го виждатъ, дѣто казваме, че догматыѣ сѣ са развивали съ извикваніето на врѣмето? Нъ да ни осаждатъ за това, ще каже да не знаятъ ниго исторіята на християнството, ниго състояніето на християнскыѣ общины въ првыѣ вѣкове. Лъжа ли е, господа съдници, че догматыѣ сѣ са опрѣдѣляли въ продълженіе на цѣлы вѣкове и съкога по извикваніе на врѣмето и нуждыѣ? Каквото растеніето не поникнува изведнажъ отъ семето, нъ са развива постепенно и въ много дни и години; тѣй сѣщо е было потребно врѣме и сбираніе на извѣстны обстоятелства за да са развѣятъ семената на Евангеліето и да са обрънатъ на ученіе точно и опрѣдѣлено, което съки да може да знае по лесно и по добръ. Додѣ-

то не са яви пужа и въпросъ за естествата христови, установи ли са тоя догматъ? А когато той и много други сѣ установлены 5-6 вѣка слѣдъ Христа, не излиза ли явно отъ това, че христіанското учение са е развивало съ врѣмето? Не излиза ли отъ това, че не е ни грѣхъ, ни лъжа, ни хула за вѣрата да кажешъ че въ това отношеніе христіанството са е починявало на врѣмето — *не въ своитѣ основи*, а въ своето развитіе? Казва ли са тука, че трѣба да и зачитаме нѣкой догматъ? Не са ли забѣлжава въ сѣка наша дума че ний отдѣляме догматъ отъ черковно о устройство и че на първѣтъ гледаме като на вѣчны истини?

Както щете, нѣ да са изважда отъ таквызи истинскы и съгласны съ исторіята думы заключеніе за безвѣріе, това е или много невѣжественно, или много злонамѣренно. Да отричаме една очевидна истина и да о алждаме въ протестанство онѣзи, които говорятъ прямо срѣщу протестанството, тога не прави честь на таквызи хора, какыто сѣ нашитѣ оалжници. Прѣди да осалждаатъ въ протестанство, тѣзи хора трѣбаше да си помислятъ, че протестанството именно по това са отличава отъ православнаго, че не приема историческото развитіе на христіанството, нѣ са запира на първѣтъ вѣкове отъ неговото салществование.

Тука като не е безвѣріето, то може да е въ думитѣ ни за значеніето на съборнитѣ постановленія за черковното устройство. Ний казахме и сега повтаряме и ще повтарямъ: додѣто има въ насъ душа, че постановленіята по черковното устройство сѣ удовлетвореніе на врѣменны нужды и като таквызи сѣ временны и подчинены на измѣненіа. Лъжа ли е това? Лъжа ли е, че черковнитѣ центрове шѣхъ да бѣждатъ другадѣ, а не въ Цариградъ, антиохія, Римъ и прочая, ако главны прадища бѣхъ тогази не помяватытъ? Лъжа ли е, че царствѣ искали и въздигали самостоятелны черковы, които съборитѣ удобрявали беспрѣкословно? Нѣ когато сичко това е истина, както ни го казва тѣй очевидно Г. Крестевичъ въ своето съчиненіе: *Антиррисицъ*, то защо са отричаме да исповѣдаме влияніето на врѣмето и на свѣтскытъ съображенія въ черковнитѣ дѣла? Вѣрвайте, това отъ страна на духовнитѣ е недоброевѣстность, а отъ страна на мирянетѣ не толкозъ умно. Въ таквъ случай ний отричаме и исторически свидетелства, и разумъ, и сичко, и са прилепяваме до едно заблудженіе, което ни прѣподали врѣменно.

Какво ще ни кажатъ нашитѣ салжници: да приемаме ли за неизмѣнно и като отъ духа святаго сичко оноа, което е правила свѣтската власть чрезъ съборитѣ за нарежданіето на черковитѣ? Нѣ тогава ний са подиграваме съ духъ святый, което нашето безвѣріе не ни позволява. Ако ний и вашата дълбока вѣра приѣмате това, нека ви бѣде на добъръ часть. Ний нито ще ви са срдимъ за това, нито ще ви осалждаме. Оставете и насъ мирны да вѣрваме и да говоримъ оноа, което ни запозѣда Евангеліето и правдаа, до колкото я раз праме. Сичкый свѣтъ да говори противното, ний никоа не ще склонимъ да кажемъ, че горѣказанитѣ постановленія сѣ отъ духъ святый. Инакъ пий ще бѣдемъ принудсны да припознаемъ, че и

днешните постановленія на смѣсенитѣ и несмѣсены Гръцкы съборы за (церковно) управителныя работы сж отъ духъ святий и да са прѣ-
 клонимъ прѣдъ тѣхъ като прѣдъ абсолютна истина и правда. Не е ли
 се тая велика чрѣа, кой о ни кѣне и днесъ? Защо не приемаме
 проклѣитиѣ и? Защото сж не праведны ли? Като е тѣй ний самы
 исповѣдамы че въ сачкыѣ дѣла на съборытѣ не говори духъ святий.
 Като е тѣй, защо ни закрѣпавате да кѣжемъ това, което сичкы прие-
 мате? Защо унаживате духа святаго като го карате да са смѣся въ
 дреболитѣ на церковното устройство и религиозното управление на
 че ковитѣ отъ една страна, а отъ друга отхвъргате това смѣсание?
 Защо искаме да сплешимъ неговата благодать и да направимъ
 отъ нея служителница на царѣтѣ и на други свѣтскы съобра-
 женія? То а ли е вѣрата въ силата на която ни осаждаатъ другытѣ
 въ безвѣріе? Или чрѣа да приемъмъ, че и въ древынѣ
 съборы не е говорилъ и радилъ дреболитѣ по церковното устройство
 духъ святий и че слѣдователно тѣи дреболи сж чловѣческо
 дѣло; или че днесъ патриаршіята е изгубила духа святаго зар-
 радъ мрсенытѣ и неправеднытѣ си дѣла. Въ първый случай трѣба да
 са съласимъ, че ний можемъ да измѣняваме церковното управление
 споредъ нуждыгъ на вѣмето и мѣстото, въ вторый — че Гръцката
 черкова е паднала въ неправолавіе и че слѣд. трѣба да са отдале-
 чимъ отъ нея, като отъ нечестива и да извѣнимъ нищо отъ отъ о-
 нова, което не е добро у нея, да го извѣнимъ безбожно и безъ
 ний малко съмнѣние че правимъ работа противоправославна. Козъ отъ
 двѣ въ прѣдпочитатъ нашитѣ осаждицы?

Ний избираме първото и казваме, че въ церковно-то
 устройство можемъ и прави измѣненія безъ да погрѣшимъ срѣщу
 праославието. Вый какво ще кажете? Или ще са криете задъ ста-
 рытѣ поимтиѣ и ще викате за свѣтго, който иска да гледа на рабо-
 тѣтъ по ясо, че е средникъ, безбожникъ и незнамъ еще що? Безбо-
 жникъ не става чловѣкъ съ отричаніето на нѣколко съборны поста-
 новленія; а че ний това отричаме, то е явно отъ втората половина
 на членътъ ви.

Тамъ ний и каже черковата ни да бѣде чисто народна, а не е-
 пisco ска и калугерска; показваме какъ е произѣзло не женицѣто
 на владыцѣтъ; желайме очи тишието на нѣкои таинства и обряды отъ
 не нужнытѣ и противуевангелскы привисокы. Това е то нашето без-
 вѣріе. Трѣбаше да о талимъ сичко на калугерытѣ и да проповѣдаме,
 че спичытѣ тѣхны ра оты сж отъ духа святаго, за да бѣдемъ до-
 бѣръ христіанитѣ въ очитѣ на нѣкои си. Това обаче ний не ще на-
 правимъ при сичкыя си почитѣ къмъ владыцы и черховны и чалници.

Еще дѣя думы. Писахме за свѣтскый характеръ на нѣкои чер-
 ковны постановленія не съ намѣреніе да закачаме вѣр та, а защото
 му бѣше реда. Прѣдъ готовящій ся патриаршескы съборъ, който мо-
 же да ни проклѣне и да ни нарѣче елизиатцы, на българскый на-
 родъ бѣше потребно да зи е що чинятъ подобны съборны про дѣи
 и какъ да ги присма. Ний тука дѣйствувахме въ полза на утвържде-

ніето на нашата черква, а насъ обвиняватъ въ противното. Иди по-дырь това и гледай ума на нѣкои си отъ нашитѣ.

На свършваніе ный правимъ въззваніе къмъ народа и му казваме: разбра ли той да прѣдаде на нѣкого си власть да стѣснява свободата на печата, или нашето черковно общество трѣба да бѣде народно свободолюбиво и напргдичаво? Първото или второто разбира народа, нека ни обади по скоро, за да знаемъ що трѣба да чакаме отъ новия черковнъ порядкъ и що ни оставя да правимъ съ слабѣтъ си пера — да ги чупимъ ли, или да ги пазимъ за службата на народа си. Да са подчинимъ ли на вѣквизиціята на нѣкояко хора, или да бѣдемъ народъ съ свободны черковны учрежденія?

Отговорността за сичко казано въ члена: *Една стѣпка на-прѣдъ* и въ горнето объясненіе пада само на

Т. Икономова.

ОТГОВОРЪ.

—

Г. К-ну Лѣсковецъ. Рѣкописъ за *тзговѣта* нѣма между книгытъ на «Читалището».